

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Natálie Nemčoková

Trestní odpovědnost mladistvých

Diplomová práce

Olomouc 2015

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Trestní odpovědnost mladistvých* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 30. 3. 2015

Natálie Nemčoková

Ráda bych tímto poděkovala JUDr. Milaně Hrušákové Ph.D., za odborné vedení při psaní diplomové práce a dále JUDr. Filipu Ščerbovi Ph.D., za vstřícnost a cenné rady, které mi dopomohly k vytvoření této diplomové práce.

Obsah

Seznam zkratk.....	6
Úvod.....	7
1. Stručný vývoj právní úpravy trestní odpovědnosti mladistvých na našem území	9
1.1 Právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých do r. 1931	9
1.2 Právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých po roce 1931	10
1.2.1 Trestní odpovědnost mladistvých dle zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží	10
1.2.2 Právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých po roce 1950	13
2. Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže.....	15
2.1 Charakteristika právní úpravy.....	15
2.1.2 Restorativní justice.....	16
2.2 Základní pojmy	18
2.3 Základní zásady	21
3. Právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých v České republice.....	24
3.1 Věk.....	26
3.1.1 Argumenty pro a proti snížení věkové hranice trestní odpovědnosti.....	27
3.2 Příčetnost.....	31
3.3 Rozumová a mravní vyspělost	32
3.4 Možnosti reakce na činy jinak trestné spáchané trestně neodpovědnými mladistvými	36
4. Zánik trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů	39
4.1 Důvody zániku trestní odpovědnosti	39
4.2 Účinná lítost	39
4.3 Promlčení	43
5. Kriminalita mladistvých	46
5.1 Specifické znaky trestné činnosti mladistvých pachatelů	46
5.2 Vybrané příčiny kriminality mladistvých pachatelů	47
5.3 Statistika trestné činnosti mládeže od roku 2010	48
6. Stručný exkurz do vybrané zahraniční právní úpravy trestní odpovědnosti mladistvých	52
6.1 Trestní odpovědnost mladistvých v Polsku	53

6.2 Trestní odpovědnost mladistvých na Slovensku	55
Závěr	58
Seznam použitých zdrojů	61
Abstrakt	66
Seznam klíčových slov	67

Seznam zkratek

ZSNM	Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
STZ	Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Problematika mladistvých pachatelů je poslední roky ožehavým a celospolečensky diskutovaným tématem a zároveň se jedná o jeden z nejdůležitějších sociálně – patologických jevů.

Není výjimkou, že nás téměř denně média informují o případech odkazujících na trestní jednání mladých lidí, což v naší společnosti vyvolává jisté obavy. Tento znepokojující jev se týká, troufám si říct, každého člena naší společnosti, ať už v roli potenciální oběti kriminálních jednání mladých, rodičů, či jako budoucích rodičů, kteří ponесou odpovědnost za výchovu svých potomků.

Mnou vybrané téma mi přijde zajímavé, neboť dnešní mladí lidé jsou vlastně ti, kteří mají v rukou budoucnost naší společnosti. Jsou to oni, kdo ponесou břímě toho, jakým směrem se společnost bude vyvíjet. Zároveň bych ráda poukázala na to, že soudobá společnost by měla vyvíjet veškeré aktivity k vytváření společenského klimatu a sociálního prostředí, aby mladým lidem posloužila jako vzor, a to už v samých začátcích jejich života.

Cílem mé diplomové práce je vymezit trestní odpovědnost mladistvých. Protože je to téma obecné a široké, zaměřila jsem se především na otázky současné právní úpravy s vymezením podmínek, za kterých se mladistvý stává trestně odpovědným a co odlišuje trestní odpovědnost mladistvých od trestní odpovědnosti dospělých. V souvislosti s věkovou hranicí trestní odpovědnosti se budu zabývat argumenty, které se staví pro, ale i proti změně věkové hranice na 14 let. Dále budu zkoumat otázku reakce na čin jinak trestný, kterého se dopustili trestně neodpovědní mladiství. Na závěr se budu zabývat komparací s polskou a slovenskou právní úpravou a zhodnocením platné právní úpravy, kde se pokusím zaměřit na její nedostatky a následně vymezit návrhy de lege ferenda.

Při psaní diplomové práce budu používat hlavně metodu analytickou, kterou využiji ve stěžejních částech práce, a tu pak doplním o metodu historickou a komparativní, a to v kapitolách, kde se budu zabývat historickým vývojem trestního zákonodárství nad mládeží a komparací české právní úpravy s úpravou polskou a slovenskou.

Obsahově jsem práci rozčlenila do šesti kapitol. V úvodní kapitole se budu zabývat stručným seznámením s historickým přehledem trestní odpovědnosti mladistvých na našem území, přičemž blíže se zaměřím na zákon č. 48/1931 Sb. z. a

n., o trestním soudnictví nad mládeží, který v mnohém posloužil jako předloha pro zákon aktuální (dále jen ZSNM).

Následující kapitola bude patřit charakteristice zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM), s vymezením základních pojmů a základních zásad.

Ve třetí kapitole, která je stěžejní, se budu zabývat právní úpravou trestní odpovědnosti mladistvých v České republice a jejími předpoklady, včetně vymezení věkové hranice trestní odpovědnosti, která je stále diskutovaným tématem. Pokusím se proto vymezit argumenty pro snížení věkové hranice na 14 let a argumenty stojící za zachováním hranice na 15 letech. Dále bude navazovat čtvrtá kapitola věnována zániku trestní odpovědnosti.

Zda kriminalita mladistvých osob rok od roku roste či naopak klesá a která provinění mladistvých páchají nejčastěji, bude předmětem páté kapitoly. Stejně tak obsahuje i specifické rysy a příčiny kriminality mladistvých. Šestá kapitola bude věnována komparaci se zahraničními úpravami, pro které jsem si vybrala právní úpravy nám blízké, tedy právní úpravu trestní odpovědnosti mladistvých v Polsku a na Slovensku. Polsko rovněž proto, že jsem měla možnost v rámci studia strávit semestr na Jagellonské univerzitě v Krakově a jedním z tamních absolvovaných předmětů byl předmět zabývající se právě trestní odpovědností mladistvých osob v Polsku a jiných evropských zemích. Závěr pak bude patřit zhodnocení platné právní úpravy s následným vymezením některých návrhů de lege ferenda.

Trestní odpovědnost mladistvých je poměrně rozsáhlé téma a vzhledem k omezenému rozsahu diplomové práce jsem se rozhodla, že problematika sankcionování mladistvých do mé práce téměř zahrnuta nebude.

1. Stručný vývoj právní úpravy trestní odpovědnosti mladistvých na našem území

Tak jako jiná právní odvětví i trestní zákonodárství nad mládeží prošlo letitým vývojem. Už v dávné minulosti se nedospělé osoby dopouštěly jednání, které se neslučovalo s tehdejšími zásadami, které bylo na základě práva žádoucí dodržovat. V následující kapitole se budu soustředit na stručný vývoj trestního práva nad mládeží. Podrobněji pak rozeberu právní úpravu obsaženou v zákoně z roku 1931. Tento zákon byl totiž na svou dobu považován za velmi moderní a pokrokový a určité základy položil i momentálně účinnému zákonu č. 218/2003 Sb.¹

1.1 Právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých do r. 1931

Dlouhá léta na území Čech, Moravy a Slezska neexistovala kodifikace, která by přinášela jednotnou a celistvou úpravu trestního práva. Existovalo sice různé domácí právo obyčejové, to se však později vlivem církve a knížecí moci vyvinulo v jednotné zemské právo obyčejové. Věkové stupně tehdejší právní úprava rozlišovala pouze dva, a to tzv. nedospělost a dospělost. Mezník, který tyto dvě věkové hranice odděloval, však nebyl úplně jasný a zřetelný, a proto se hranice dospělosti určovala různě podle rozličných faktorů, například v závislosti na území, kdy v Čechách se do 16. století dospělost určovala podle tělesné vyspělosti jedince úředním ohledáním. Na Moravě naopak koncem 15. století byl za dospělého považován jedinec, který dosáhl určitého věku, ale také splňoval kritéria pohlaví a stavu. Kniha Tovačovská a Drnovská se zabývala dospělostí v závislosti na společenském postavení a pohlaví jedince. Kupříkladu pacholík panský dosáhl dospělosti v 16 letech, děvečka šlechtična ve 14 letech, naopak zemanský pacholík v 17 letech a děvečka v 15 letech. Sjednocování trestněprávních předpisů přineslo až Obnovené zřízení zemské, přijaté roku 1627 v Čechách a na Moravě roku 1628. To ustálilo hranici pro dosažení zletilosti na dvacátý rok věku u mužů a patnáctý rok věku u žen.²

---

¹ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 28.

² ZEŽULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 12 – 14.

V roce 1707, kdy byl přijat Hrdelní řád císaře Josefa I., se českým zemím dostalo kodifikace trestního práva. Hrdelní řád císaře Josefa I. našel inspiraci v Hrdelním řádu císaře Karla V. z roku 1532, tzv. *Constitutio Criminalis Carolina*, jež byl považován za jádro středověkých trestních zákoníků. Významným se *Constitutio Criminalis Carolina* stal také tím, že stanovil jako generální pravidlo mírnější posuzování trestných činů osob mladistvých a dále uzákonil, že zloděj mladší 14 let nesmí být za krádež potrestán smrtí, vyjma situací, kdy by se ke spáchání činu vázaly jiné závažné skutečnosti a provinilec by byl blízký čtrnáctému roku věku.³

Za další významné dílo je možno označit Hrdelní řád Marie Terezie z roku 1768, který byl sice ve své době kritizován a označován za zaostalý vzhledem k tomu, že obsahoval nedostatky feudálního pojetí trestního práva, nicméně do problematiky trestního soudnictví nad mládeží zasáhl podstatně.⁴ Jako první rozlišoval mladistvé na tři kategorie dle věku, a to na děti (do 7 let), nedospělé (do 14 let) a na osoby mladistvé (do 16 let). Děti trestně odpovědné nebyly, do čtrnácti let byla trestní odpovědnost snížena a mladiství už byli plně trestně odpovědní.⁵

1.2 Právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých po roce 1931

Změnu v nazírání na trestnou činnost mladistvých bylo možné pozorovat na přelomu 19. a 20. století, kdy došlo roku 1922 k vypracování návrhu zákona o trestním soudnictví nad mládeží. K předložení návrhu Národnímu shromáždění však nedošlo. Roku 1930 byla parlamentu předložena verze druhá, která byla schválena 11. 3. 1931.⁶

1.2.1 Trestní odpovědnost mladistvých dle zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží

ZSNM byl dle tehdejších odborníků na trestní právo považován za zdařilý počín díky tomu, že dokázal sjednotit právní předpisy o trestání mládeže. Přijetím takto progresivního zákona se tehdejší Československo zařadilo mezi země, které měly samostatnou právní úpravu trestního práva nad mládeží.⁷

³ ULVROVÁ, Pavla. Historický exkurz aneb Dětství a dospívání v trestněprávních normách. *Právo a rodina*, 2001, roč. 18, č. 9, s. 17.

⁴ VLČEK: *Dějiny trestního práva...*, s. 28.

⁵ ZEŽULOVÁ: *Trestní zákonodárství...*, s. 17.

⁶ ULVROVÁ: *Historický exkurz...*, s. 17.

⁷ ZEŽULOVÁ: *Trestní zákonodárství...*, s. 33.

ZSNM byl členěn do tří hlav. První hlava obsahovala hmotněprávní úpravu, hlava druhá úpravu procesní. Závěrečná ustanovení pak vymezovala hlava třetí. Hned v úvodu zákona, v ustanovení § 2 odst. 1, byl vyjádřen vztah speciality k obecné úpravě, a to: „*Osoby, které v době spáchaného činu dovršily čtrnáctý, ale nedokonalý osmnáctého roku věku, jsou, ačli tento zákon nestanoví odchylek, trestné podle zákonů trestních*“. Mladistvý byl tedy ten, kdo v době spáchání činu dosáhl čtrnáctého, ale nepřekročil osmnáctý rok věku. Věková hranice 14 let však nebyla absolutní. V § 2 odst. 2 zákon vymezoval situaci, která mladistvého činila trestně neodpovědným. Šlo o tzv. případy podmíněné trestní odpovědnosti, kdy mladistvý vzhledem ke značné zaostalosti v době činu nebyl schopen rozpoznat jeho bezprávnost, či své jednání řídit dle správného rozpoznání. Zaostalost musela být značná, tedy mladistvý vzhledem ke svému věku nedosáhl patřičného stupně rozumového či mravního vývoje jakého běžně dosahují jeho vrstevníci dovršivší 14 let.⁸

ZSNM také vymezoval, kdo je nedospělým, čímž činil rozdíl mezi dvěma věkovými kategoriemi pachatelů. Nedospělcem byla osoba, která v době spáchání činu nedosáhla čtrnáctého roku věku, a tedy nebyla dle trestních zákonů odpovědná (§1 odst. 1). Jestliže spáchala čin jinak trestný, byly následky tohoto jednání přenechány k posouzení poručenskému soudu, který mu mohl nařídít výchovná nebo léčebná opatření. Zvláštní pozornost ZSNM věnoval nedospělým, kteří spáchali čin, na který zákon stanovil trest smrti nebo trest doživotní ztráty svobody a zároveň v době spáchání činu byli starší dvanácti let. V těchto případech poručenský soud nařídil ochrannou výchovu ve výchovně nebo v léčebném ústavu. (§ 1 odst. 2, §1 odst. 3 ZSNM).

Trestný čin spáchaný mladistvou osobou byl označován jako dnes, tedy provinění (§3 odst. 1 ZSNM).

V trestních řízeních, která probíhala u krajských soudů, rozhodovaly senáty mládeže jmenované ministrem spravedlnosti. Jednalo se o dva soudce, kdy jeden předsedal a druhý byl přísedícím. U soudů okresních pak řízení bylo vedeno soudci mládeže. Šlo o soudce, který s přihlédnutím k dosavadní odborné a pedagogické

---

⁸ MIŘIČKA, August, SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží*. 1. vydání. Praha: Československý kompas, 1932, s. 12.

činnosti, svými vlastnostmi a povahou prokázal schopnost zastávat tuto funkci (§ 33 odst. 1 ZSNM).

Upustit od potrestání mohl soud v případech vymezených v § 6 ZSNM (např. šlo – li o čin menšího významu, jehož se mladistvý dopustil z nerozvážnosti nebo vlivem jiné osoby). Trestní stíhání se stalo nepřipustným, pokud byla naplněna lhůta pro jeho promlčení. Dle § 26 ZSNM, nebyla – li dle trestních zákonů doba, jejíž uplynutí se vyžadovalo k promlčení trestního stíhání, kratší, tak u trestných činů spáchaných osobami mladistvými činila pět let. Jednalo – li se o trestný čin, na který zákon stanovil trest smrti či doživotní ztráty svobody, deset let.

Dle § 5 ZSNM, pokud soud neupustil od potrestání, byl oprávněn uložit mladistvému podmíněný či nepodmíněný trest. Spolu s nimi mohl uložit ochranný dozor nebo ochrannou výchovu. Při ukládání trestu soud volil ten, který mohl nejúčelněji přispět k mravnímu vývoji jedince. Zároveň přihlédl k povaze činu, pohnutce a dalším okolnostem, jež měly na spáchání provinění vliv. Horní a dolní hranice trestů se u mladistvých snižovaly na polovinu, tedy od jednoho do pěti let. Pokud se však mladistvý dopustil činu, za který bylo možno uložit doživotí, či trest smrti, mohl vyměřený trest představovat jeden až deset let zavření a u osob nad 16 let věku od dvou do patnácti let zavření. Pokud šlo o uložení peněžitého trestu, zde byla snížena jen horní hranice, a to na polovinu.⁹

Nejpřísnějším trestem, který mohl soud mladistvému uložit, byl trest zavření. Byl ukládán namísto trestu smrti nebo trestu na svobodě stanoveného trestními zákony. Tresty zavření do 6 měsíců byly vykonávány v samostatném oddělení soudních věznic či trestnic. Mohly být vykonávány také ve výchovných, pokud na trest navazovala ochranná výchova. Pokud doba trvání trestu zavření přesahovala délku 6 měsíců, byl vykonáván v polepšovně. Výjimečně v odůvodněných případech mohlo být zavření vykonáváno též v samovazbě.¹⁰

ZSNM vyzdvihoval převážně výchovný a ochranný cíl trestního práva vůči mladistvým pachatelům, což bylo patrné i z důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona, v níž se psalo: „*Uložením trestu jako odplaty za čin nebylo by ještě učiněno nic ani na záchranu mladistvého provinilce, ani na ochranu společnosti před dorůstajícím zločincem. Je nutné zjistit příčiny zla a potírat je vhodnými prostředky.*“ Zásadní princip trestního práva mládeže dle dikce důvodové zprávy představovalo

⁹ KÝR, Aleš. Trestání mladých pachatelů v minulosti. *Historická penologie*, 2008, č. 1, s. 5.

¹⁰ Tamtéž.

pravidlo: „co nejméně trestati, co nejvíce vychovávat, a je – li nutné trestati, pak i trestem vychovávat a polepšovati.“¹¹ Myslím, že zákonodárcům té doby se vytvořením tohoto zdařilého a na svou dobu moderního zákona povedl významný počin obsahující komplexní a samostatnou úpravu trestního práva mládeže, koncipovaného tak, aby výchova měla přednost před potrestáním, což se jako osvědčený model ostatně odráží i v současném ZSM. I přesto, že se jednalo o úpravu moderní, neměla vlivem historických událostí příliš dlouhého trvání (1. 10. 1931 až 29. 9. 1938). Po skončení 2. světové války byla působnost zákona zcela obnovena, nicméně opět nikoliv nadlouho, neboť zákon byl bez náhrady zrušen novým trestním zákonem č. 86/1950 Sb.¹²

1.2.2 Právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých po roce 1950

V rámci zákona přijatého v roce 1950 se při jeho tvorbě zákonodárci inspirovali sovětským vzorem. Pro samostatné trestní právo mládeže nebylo místo a ustanovení, která upravovala problematiku mladistvých, byla zařazena zpět do obecných trestněprávních předpisů.¹³ Zrušení ZSNM s sebou přineslo i několik změn. Jednou z nich bylo zrušení soudů mládeže a úřadoven o péči pro mládež. Trestní zákon z roku 1950 nevěnoval problematice mladistvých delikventů rozsáhlý prostor a zabýval se mladistvými v pouhých osmi ustanoveních. Za zmínku stojí ustanovení § 58, který vymezoval situace, za kterých mohl soud upustit od potrestání mladistvého. Příkladem mohu uvést případy, kdy soud upustil od potrestání, pokud mladistvý nemohl z omluvitelných důvodů plně rozpoznat, že jeho jednání je nebezpečné pro společnost, nebo když šlo o trestný čin menšího významu, jehož se mladistvý dopustil z nerozvážnosti.¹⁴ Trestní kodexy z roku 1961 rovněž neseperovaly trestní právo mládeže. Na počátku 80. let se začala připravovat rekodifikace trestních zákonů. V návaznosti na rekodifikační snahy se snažila odborná veřejnost rozšířit dosavadní strohý výčet výchovných opatření ukládaných mladistvým provinilcům. 90. léta byla ve znamení novel trestních kodexů (novela trestního zákona č. 175/ 1990 Sb., novela trestního řádu č.178/1990 Sb.), ale i přes veškeré snahy odborné veřejnosti se do těchto novel nepodařilo začlenit změny, jež

¹¹ MIŘIČKA, SCHOLZ: *O trestním soudnictví...*, s. 5.

¹² VÁLKOVÁ, Helena. In ŠÁMAL, Pavel a kol. (ed). *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 13.

¹³ ULVROVÁ: *Historický exkurz...*, s. 18.

¹⁴ ZEŽULOVÁ: *Trestní zákonodárství...*, s. 40.

byly navrhovány v 80. letech. Co však novely přinesly, bylo rozšíření rejstříků trestů, které byly možné mladistvému uložit, a to konkrétně trest vyhoštění a trest zákazu činnosti až na 5 let.¹⁵

V roce 1997 byla pověřena skupina odborníků úkolem vypracovat předlohu pro nový zákon zabývající se soudnictvím ve věcech mládeže. V průběhu let 1997 – 1999 tato skupina zpracovala celkem šest analytických dokumentů, na jejichž podkladě byla v roce 2000 vypracována neoficiální osnova nového zákona o trestním soudnictví nad mládeží. Následující rok byl návrh předložen vládě, která ho postoupila Parlamentu k projednání. Po zdlouhavém procesu, a při nedostatku vůle ze strany poslanců k přijetí nového zákona, se v roce 2002 rozhodla nová vláda dát návrhu zákona ještě šanci a znovu ho projednat. Z původně navrhovaného znění byly vypuštěny dva instituty, a to nově navržená ochranná rodinná výchova a věková kategorie mladých dospělých, která se s kritikou potýkala už od počátku projednávání zákona. Odpůrci argumentovali především velmi mírným zacházením s mladými provinilci. Takto pozměněný návrh zákona byl dne 21. 5. 2003 schválen Poslaneckou sněmovnou parlamentu České republiky a dne 25. 6. 2003 s definitivní platností schválen Senátem Parlamentu České republiky. Zákon byl vyhlášen ve Sbírce zákonů pod číslem 218/2003 Sb. a dne 1. 1. 2004 nabyl účinnosti.¹⁶

---

¹⁵ ZEZULOVÁ: *Trestní zákonodárství...*, s. 79.

¹⁶ ŠÁMAL: *Zákon o soudnictví...*, s. 17.

2. Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže

2.1 Charakteristika právní úpravy

Zákonem č. 218/2003 Sb. došlo k nahrazení právní úpravy obsažené v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen TR), kdy trestní zákon obsahoval i úpravu trestání mladistvých. Zákonodárce však měl za to, že kriminalita mládeže je tak důležitý a svébytný fenomén, že je nutno ji právně zakotvit v samostatném právním dokumentu a nestačí tedy vycházet z právní úpravy, která je obsažená v trestním zákoníku a trestním řádu.¹⁷ Takto nejednotně koncipovaná právní úprava se jevila jako nevyhovující, protože dostatečně nerozlišovala trestní postihy mladistvých a dospělých pachatelů.¹⁸

Důvodová zpráva k ZSM vymezovala některé nedostatky, které přispěly k úvahám o změně právní úpravy trestní odpovědnosti a trestání mladistvých pachatelů. Zmíněnými nedostatky byla nedostatečná úprava zacházení s osobami mladšími patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného, dále nedodržení zásady pomocné úlohy trestní represe, která právě v případech mladistvých pachatelů hraje významnou roli. Nedostatečnou se jevila i úprava vazby mladistvých osob a rovněž nepřilíš rozsáhlá se ukázala opatření, která jsou mladistvým ukládána. Dále mohu uvést ještě nerespektování specializace soudů pro mládež nebo nedostatečné zajištění spolupráce s Probační a mediační službou. Tyto důvody vedly zákonodárce k myšlence přijetí nového zákona, který by výše zmíněné vady napravoval.¹⁹

Hlavní účel ZSM vymezuje § 1 odst. 1. Jedná se především o úpravu podmínek odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, které jsou uvedeny v trestním zákoníku (dále jen TZ), dále úprava opatření, která jsou mladistvým za takové protiprávní činy ukládána a nakonec se jedná o úpravu postupu, rozhodování a výkonu soudnictví ve věcech mládeže. Zákon se zabývá i protiprávními činy spáchanými dětmi mladšími patnácti let (§ 1 odst. 1). Kromě věcné působnosti § 1

¹⁷ JELÍNEK, Jiří. Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu). *Bulletin advokacie*, 2003, roč. 32, č. 11, s. 34.

¹⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 445.

¹⁹ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)* [online]. [cit. 9.ledna.2015]. Dostupné na <<https://www.beckonline.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgazv6mrrhbpwi6rnga>>.

vymezuje i vztah speciality vůči jiným právním předpisům. Zákon v § 1 odst. 3 deklaruje, že pokud ZSM neobsahuje ustanovení zvláštní, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil osmnáctý rok věku obecných předpisů. Tímto je obecně stanovena podpůrná platnost TZ a TR, ale i jiných právních předpisů, kterými jsou například zákon o sociálně – právní ochraně dětí nebo zákon o zvláštních řízeních soudních.²⁰

2.1.2 Restorativní justice

Při tvorbě zákona vycházel zákonodárce z pojetí tzv. restorativní justice, která se promítá v ustanovení § 1 odst. 2 ZSM. Pojem restorativní justice vychází z anglického „restore“, což překládáme jako „obnovit“.²¹ Pojetí této filozofie vychází z myšlenky, že trestný čin (provinění) je jakýmsi sociálním konfliktem mezi stranami a pro úspěšné vyřešení tohoto konfliktu je vhodné využít participace všech dotčených stran. Jen tak lze napravit, případně zmírnit škodu spáchanou trestným činem (proviněním) a obnovit systém chráněných hodnot, který byl porušením práva narušen.²² Vymezením, že restorativní justice se soustřeďuje na konflikt mezi pachatelem a obětí trestného činu (provinění) se tento koncept výrazně odlišuje od pojetí tzv. retributivní (odplatné) justice, která představovala určitý protiklad. Myšlenka retributivní justice byla založena na ideologii, že hlavní obětí veškeré trestné činnosti byl převážně stát, ne skuteční poškození. Stát totiž získal tzv. trestní monopol a prostřednictvím svých mocenských prostředků mohl realizovat trestní právo. Zločin byl koncipován především jako újma způsobená státu, respektive společnosti. Skutečné oběti trestné činnosti pak měly postavení spíše pasivní, kdy se výkonu justice účastnily v případech uplatnění nároku na náhradu škody.²³

Současné pojetí restorativní justice se prolíná celým ZSM. Mezi hlavní cíle řadíme snižování kriminality páchané mladistvými osobami. To především metodami pozitivního působení, či participace mladistvého delikventa i poškozeného nebo okolí pachatele, na řešení příčin a důsledků, které nastaly v souvislosti se spáchaným proviněním. Účelem restorativní justice je, aby si mladistvý delikvent uvědomoval

²⁰ ŠÁMAL: *Zákon o soudnictví...*, s. 5.

²¹ KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 5.

²² LORTIE, Serge a kol. *Soudnictví pro mladistvé. Příručky Ministerstva spravedlnosti v České Republice*. 1. Vydání. Praha: Institut MS ČR pro další vzdělávání, 2000, s. 221.

²³ SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 8.

osobní odpovědnost za způsobený následek a aby mu byla dána šance odčinit, byť částečně, následky svého protiprávního jednání, k čemuž mu zákon poskytuje širokou škálu opatření. Tato opatření mají působit k odstranění následků stíhané trestné činnosti a vybudování kvalitního sociálního zázemí.²⁴ Jako zmíněná opatření mohou uvést např. povinnosti upravené v ustanovení § 18 ZSM. Zákon takto vyjadřuje požadavek participace mladistvého při reparaci škody vzniklé proviněním a žádá po něm, aby osobně vykonal kroky k nápravě následků takto vzniklých. Např. v § 18 odst. 1 písm. d) a e), zákon požaduje, aby mladistvý usiloval o vyrovnání s poškozeným nebo nahradil dle svých sil škodu způsobenou proviněním, či jinak přispěl k odstranění následku provinění. Důraz je přitom kladen převážně na urovnání vztahů, které byly spáchaným proviněním narušeny.²⁵

Otázkou však zůstává, jak by se měl stát, kladoucí důraz na výchovu před odplatou, vypořádávat s mladistvými, kteří zmíněné povinnosti nedodrží. Jak daleko může zájem na uplatňování obnovující justice zastínit zájem na potrestání pachatele? V této otázce česká právní úprava nemá úplně jasno, neboť neupravuje institut, který by sankčně řešil nedodržování výchovných opatření. Jako jistý vzor by v tomto ohledu mohla sloužit německá právní úprava, která jako sekundární sankci pro případ nerespektování uložených povinností zavedla kázeňské opatření, tzv. vězení pro mladistvé (jugendarrest). Toto vězení mladistvého krátkodobě omezuje na svobodě a zastupuje jak roli výchovnou, tak sankční. Má plnit funkci šokového efektu, naznačit provinilci, že se svým jednáním vydal špatným směrem a zamezit jeho budoucímu kriminálnímu jednání. Nicméně, nejen pro finanční náročnost, tento institut zatím v českém právu nenašel své místo, byť by se jeho zavedení jevílo velmi přínosným.²⁶

Osobně se s uplatňováním principu restorativní justice ztotožňuji. Trestní právo by mělo vůči mladistvým působit spíše preventivně, než represivně. Vzhledem k věku mladistvých je možnost nápravy daleko větší než u dospělých pachatelů. Je zde poměrně velká šance, že správným přístupem a výchovným působením na mladistvého delikventa může být dosaženo příznivých výsledků v jeho navrácení do

---

²⁴ VÁLKOVÁ, Helena, ŠÁMAL, Pavel, SOTOLÁŘ, Alexander. *Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže*. In KARABEC, Zdeněk, (ed). *Restorativní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 27- 29.

²⁵ SOTOLÁŘ, Alexander. *Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže*. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 12, s. 341.

²⁶ ŠČERBA, Filip. *K německé právní úpravě sankcionování mladistvých*. *Trestní právo*, 2015, roč. 19, č. 1, s. 15.

běžného života. Restorativní přístup nabízí mladistvému možnost převzít odpovědnost za své jednání, pochopit, jaké jsou společenské hodnoty a které z těchto hodnot svým jednáním narušil a uvědomit si je a přiznat vinu. Jako přínosnou vidím myšlenku participace mladistvého na odstranění škod. Velké pozitivum také spatřuji v zapojení orgánů, jakými jsou Probační a mediační služba, či orgány sociálně – právní ochrany dětí, kterým je svěřena řada prostředků k práci s mladistvými delikventy, či zprostředkovávání programů mezi delikventy a oběťmi provinění.

2.2 Základní pojmy

V následující kapitole se budu zabývat jednotlivými pojmy, se kterými ZSM pracuje. S pojmy níže uvedenými budu pracovat i v rámci mé diplomové práce, a proto se mi jeví vhodné stručně vymezit, co jednotlivé termíny znamenají. Převážnou většinu základních pojmů nalezneme v hlavě I., v rámci obecných ustanovení ZSM, konkrétně v § 2 ZSM, avšak např. definici „provinění“ nalezneme až v hlavě II. ZSM, v § 6.

ZSM se vztahuje na dvě kategorie osob, pro něž užívá souhrnné označení mládež. Těmito osobami jsou děti mladší patnácti let a mladiství. První kategorií, **děti mladšími patnácti let**, zákon vymezuje osoby, které v době spáchání činu jinak trestného nedosáhly patnáctého roku věku. V den patnáctých narozenin je však na osobu, která se dopustila činu jinak trestného, stále nahlíženo jako na dítě mladší patnácti let, neboť patnáctý rok věku je dovršen až uplynutím dvacáté čtvrté hodiny dne narozenin. Tedy se užije výkladové ustanovení TZ v § 139. **Mladistvého** naopak zákon definuje jako osobu, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku (§ 2 odst. 1 písm. c) ZSM). Při posouzení, jestli se bude jednat o osobu mladistvého, je nutno rovněž aplikovat § 139 TZ o počítání času. Dle zmíněného ustanovení se osoba stane mladistvým až následující den po dovršení patnáctého roku věku a dospělým se na základě uvedeného pravidla stává až následující den po dovršení osmnáctých narozenin.²⁷ V souvislosti s kategoriemi osob, s nimiž ZSM operuje, bych se ještě ráda stručně zmínila o kategorii tzv. **mladých dospělých**. Jak vyplývalo z důvodové zprávy k původnímu znění zákona, zamýšleli tento pojem zákonodárci do ZSM zařadit. Mělo se jednat o

---

²⁷ ŠÁMAL: *Zákon o soudnictví...*, s. 9 – 10.

osoby, které v době spáchání trestného činu dovršily osmnáctý rok, ale nepřekročily dvacátý první rok věku. Trestná činnost těchto osob měla spadat do pravomoci soudů pro mládež, avšak posuzování a projednávání trestné činnosti mělo korespondovat s dospělými pachateli. Speciální odchylky pak měly být vymezeny v souvislosti s trestáním nebo vedením trestního řízení. Bohužel, tato kategorie osob byla v průběhu legislativního procesu z návrhu vypuštěna.²⁸

Osobně zastávám názor, že rozhodnutí nezařadit do ZSM tuto kategorii osob nebylo šťastné. Tato věková kategorie mohla posloužit jako určitý časový úsek mezi obdobím, kdy se z mladistvého stává dospělý. Nejeví se mi příliš efektivní, že dosažením určitého věkového mezníku je s osobami jednáno diametrálně odlišně, než pokud by se jednání dopustili o něco dříve (což může být v konkrétním případě např. i 24 – 48 hodin). Vhodný by byl jakýsi „přechod“ mezi mládím a dospělostí. Proto se mi myšlenka posuzování trestní odpovědnosti se speciálními pravidly pro trestání a výkon soudnictví zdála přínosná, přičemž o prospěšnosti této kategorie svědčí i pozitivní praxe některých evropských států (např. Rakousko). Prozatím se tedy musíme spokojit alespoň s využíváním pojmu osoby blízké věku mladistvého, (viz následující kapitola) a doufat, že tato třetí kategorie osob mladistvých bude předmětem návrhů de lege ferenda.

ZSM rozlišuje tři druhy trestných činů, kterými jsou provinění, trestný čin a čin jinak trestný. Jestliže je trestný čin spáchán mladistvým, nazýváme jej **proviněním**. Provinění není chápáno jako další kategorie trestného činu, rozdíl tkví pouze v označení. Provinění stejně jako trestný čin je protiprávním činem, který TZ označuje za trestný a vykazuje znaky uvedené v trestním zákoníku, spáchal – li jej mladistvý.²⁹ Pojem „provinění“ má pouze oslabit mírně stigmatizující pojem „trestný čin“.³⁰ ZSM rovněž operuje s pojmem **trestný čin**. Tento termín je, v souvislosti se ZSM užíván, pokud mladistvý dosáhnul osmnácti let a postupuje se dle ZSM, a další

---

²⁸ ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 2, s. 47.

²⁹ ŠÁMAL: *Zákon o soudnictví...*, s. 53.

³⁰ Viz OSMANČÍK, Otakar. K některým kriminologickým a hmotně právním aspektům zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*, 2004, roč. 33, č. 1, s. 27: Žádné protiprávní jednání ať už dítěte, či mladistvého, by se nemělo obejít bez společenské reakce. Na druhé straně by tato reakce neměla mladistvého delikventa poznamenat, a to proto, že pokud by byl mladý provinilec ve společnosti považován za zločince, časem se jako zločinec začne opravdu chovat a jeho protiprávní činnost se začne stupňovat.

trestná činnost, která je spáchána po osmnáctém roku věku je označována rovněž tímto termínem (srov. § 77 odst. 2 ZSM).³¹

Třetím termínem, se kterým ZSM operuje v souvislosti s trestným činem, je **čin jinak trestný**. Obecně se tím rozumí čin, který je v daném kontextu beztrestný, avšak pouze relativně, s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu. Za jiných okolností by tento čin byl trestným činem. V souvislosti s postupem podle hlavy III. ZSM jde o činy, které jsou beztrestné pro nedostatek věku pachatele nebo pro jeho nízkou rozumovou a mravní vyspělost, popř. jeho nepřičetnost (§ 89 odst. 1 a § 5 odst. 2 ZSM). Takové činy sice naplňují všechny formální znaky skutkové podstaty trestného činu, avšak trestným činem fakticky nejsou, neboť se jej dopustila osoba trestně neodpovědná.³² **Opatření** je obecně chápáno jako právní následek za provinění spáchané mladistvým či dítětem mladším patnácti let.³³ Jedná se o určitý ekvivalent k termínu „trest“, který používáme u dospělých pachatelů. Záměrně však u mladých delikventů není užíváno pojmu „trest“, neboť tento pojem společnosti napovídá, že se osoba dopustila společensky nepřípustného jednání, za které je „trestána“. Duševní vývoj mladistvých pachatelů se vyvíjí a není výjimkou, že buď provinění, nebo činu jinak trestného se dopustili z tzv. „mladické nerozvážnosti“, nebo z důvodu minimálního či žádného právního vědomí, jestliže vyrůstaly v sociálně slabém prostředí. Aby tyto osoby nebyly tzv. sekundárně traumatizovány a nebyl narušen jejich další duševní vývoj, nazval zákonodárce jejich jednání, jak už bylo řečeno, proviněním, na které navazuje právě termín opatření.

Mladistvým je dle ZSM možné uložit výchovná, ochranná a trestní opatření. Ta jsou ve vztahu určité hierarchie, která začíná výchovnými opatřeními a končí trestními, když se předchozí ukážou jako neúčinná. Hlavním účelem opatření není sankcionovat mladistvé, ale působit na jejich sociální a duševní rozvoj a do budoucna je chránit před škodlivými vlivy, či je odrazovat od pokračování v páchání dalších protiprávních činů.³⁴ U dětí mladších patnácti let se opatření nečlení jako u mladistvých, a je možno jim uložit opatření vymezená v ustanovení § 93 odst. 1 ZSM. K ukládání opatření se vyjádřil i Krajský soud v Českých Budějovicích, který uvedl, že

³¹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. (Trestní právo hmotné - Obecná část)* 1. vydání. Praha: C. H.Beck, 2009. s. 417 – 418.

³² SOTOLÁŘ, Alexander, VÁLKOVÁ, Helena. Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 7, s. 197.

³³ SOTOLÁŘ, Alexander, VÁLKOVÁ, Helena. Trestní opatření v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 2, s. 29.

³⁴ ŠÁMAL: *Zákon o soudnictví...*, s. 13.

pokud ZSM používá v hlavě třetí pojmu „dítě mladší patnácti let“, označuje tak toho, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku, jak je vymezeno v ustanovení § 2 písm. c) tohoto zákona. Skutečnost, že dítě po spáchání činu jinak trestného již dovršilo patnáctý rok věku, nebrání zahájení řízení podle hlavy třetí a uložení opatření podle § 93 odst. 1 ZSM.³⁵

2.3 Základní zásady

Za základní zásady trestního práva můžeme považovat určité právní principy, respektive vůdčí právní ideje, na jejichž podkladě je založena právní úprava podmínek zakládajících trestní odpovědnost a následků spojených s jejich porušením, jakož i její uplatnění v praxi. Jedná se o takové principy, které vychází z myšlenky právního státu, jež jsou položeny na demokratickém základě a opírají se o ústavněprávní principy státu.³⁶

ZSM má komplexní charakter, tedy obsahuje jak zásady hmotněprávní, tak zásady procesněprávní. Jak již bylo výše zmíněno, ZSM je ve vztahu speciality k obecným normám, což se promítá i v ustanoveních obsahující základní zásady. V ZSM můžeme nalézt zásady speciální, které jsou obsaženy pouze v ZSM, ale zároveň, pokud je to z povahy věci možné a ZSM nestanoví jinak, se na mladistvé pachatele použijí i zásady obecné obsažené v TZ a TR.

Základní zásady ZSM jsou zahrnuty v úvodních ustanoveních, čímž se zákonodárce snažil vyjádřit jejich význam, který spočívá v užití zásad jako závazného výkladového pravidla. V § 3 ZSM jsou obsaženy jak obecné trestněprávní principy, které stojí na demokratickém základě a každý demokratický právní stát by je měl dodržovat, tak základní zásady této speciální normy vznášející požadavek, aby všechna opatření, postupy a prostředky sloužily primárně k zařazení mladistvého provinilce zpátky do společnosti a zároveň mladistvého ochránili před páčáním další trestné činnosti, či mu napomohly zařadit se zpátky do společnosti.³⁷ Formulace základních zásad vznikly na základě poznatků, které byly získány pomocí srovnávacích analýz zahraničních trestněprávních předpisů, na základě zkušeností, které byly potvrzeny provedenými kriminologickými výzkumy, a konečně také po

³⁵ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 2006, sp. Zn. 3 Rodo 6/2006

³⁶ NEZKUSIL, Jiří. K problematice základních zásad v platném trestním zákoníku. *Trestní právo*, 2013, roč. 17, č. 4, s. 13.

³⁷ ŠÁMAL: *Zákon o soudnictví...*, s. 25.

vzoru prvního československého zákona o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931, jenž posloužil jako inspirace.³⁸ Zásady jsou odrazem požadavků, které vyplývají z mezinárodních smluv, např. z Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, kde je žádoucí přihlížet k věku pachatelů a usilovat o jejich nápravu.³⁹ Jak jsem již zmiňovala, zásady je možné rozlišit na obecné zásady trestního práva a zásady speciální normy, tedy zákona č. 218/2003 Sb. a dále na zásady hmotněprávní a procesní. Vzhledem k zaměření mé diplomové práce následně vymezím pouze zásady hmotněprávní.

§ 3 odst. 1 ZSM v sobě zahrnuje obecné zásady, které můžeme nalézt i v obecném trestním právu. Jedná se o **zásadu nullum crimen sine lege**, která má svou oporu i na ústavněprávní úrovni, v čl. 39 LZSP a v čl. 40 odst. 6 LZPS. Tato zásada požaduje zákonnou formu pro trestněprávní předpis, určitost trestněprávní normy, zákaz analogie v neprospěch pachatele a také vyjadřuje pravidlo zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele (tzn. je zakázáno zpětné působení trestního zákona, který zhoršuje postavení pachatele). Na spáchání činu se použije takový zákon, který byl účinný v době spáchání činu. Čin, který byl spáchán dříve a byl beztrestný, nemůže být trestán podle zákona nového, protože nikdo nemůže být postižen za čin, který nebyl trestný podle zákona v době, kdy byl čin spáchán. Nového zákona se použije tehdy, pokud je to pro pachatele příznivější a to i v případě, jestliže čin byl spáchán za účinnosti starého zákona. Nikdo tedy nemůže být trestán za čin, který v době spáchání nebyl podle zákona trestným. Tato zásada úzce souvisí s právní jistotou občanů, která jako atribut demokratického právního státu zaručuje jistotu, že nikdo nebude trestán za čin, který v době spáchání nebyl v zákoně popsán jako trestný.⁴⁰

Zásada ekonomie trestní represe vyjádřena v § 3 odst. 2 ZSM vyžaduje ukládání trestních opatření mladistvým až v krajních případech, tedy až tehdy, kdy zvláštní způsoby řízení a jiná opatření (výchovná a ochranná opatření) nedosáhnou svého účelu. Tímto účelem zákon míní převážně obnovení narušených sociálních vztahů a prevenci proti trestné činnosti páchané mladistvými. Trestní opatření zde tedy vystupuje jako prostředek ultima ratio.⁴¹

---

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž, s. 182.

⁴⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 23 – 28.

⁴¹ Tamtéž, s. 28 – 29.

Zásada přiměřenosti opatření je jednou ze stěžejních zásad trestního práva nad mládeží a užije se jak na mladistvého, který se dopustil provinění, tak i na dítě mladší 15 let, které spáchalo čin jinak trestný. Je vyjádřena v § 3 odst. 3 ZSM. Za základ této zásady bezesporu považujeme **zásadu individualizace trestní odpovědnosti mladistvého**, a to s přihlédnutím k jeho osobnosti a k povaze a závažnosti jím způsobeného činu. Při zkoumání osobnosti pachatele bude hrát důležitou roli psychický stav pachatele v době spáchání činu a také, zda se protiprávního jednání pachatel dopustil poprvé nebo šlo o opakovanou trestnou činnost. Závažnost činu nám reflektují takové elementy, kdy se například pachatel činu dopustil poprvé, spáchal ho ve věku blízkému věku mladistvých či k porušení práva došlo v důsledku neznalosti pachatele. Politické, národní, sociální nebo náboženské smýšlení, ať už mladistvého, či dítěte mladšího patnácti let, případně jeho rodiny, nemohou zavdat příčinu pro uložení opatření podle ZSM.⁴² Ve spojitosti s touto zásadou je vhodné zmínit § 55 ZSM. Dle dikce zákona jsou orgány činné v trestních věcech povinny pečlivě zjišťovat poměry mladistvého, především osobní a rodinné poměry, zjišťovat stupeň rozumového a mravního vývoje jedince. Všechny tyto zjištěné poznatky pak mají posloužit jako významné vodítko pro výběr vhodného prostředku sloužícího k nápravě mladého provinilce.

Zásada přiměřenosti se mně osobně jeví jako mimořádně důležitá. Je správné, že zákonodárce výslovně podchytil fakt, že každá osoba je jedinečná a ke každému jedinci je tak třeba i přistupovat. Nelze mladistvé posuzovat pouze na základě věku, ale je nutno osobitě přistupovat ke každému z nich, protože pohnutky, motivy páchané trestné činnosti jsou různorodé. Je zapotřebí zkoumat, jaká opatření či jiné způsoby nápravy nejlépe poslouží svému účelu vzhledem k osobnosti konkrétního jednotlivce.

---

⁴² ŠÁMAL: *Zákon o soudnictví...*, s. 26-29.

3. Právní úprava trestní odpovědnosti mladistvých v České republice

Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který vstoupil v účinnost 1. 1. 2004, je ve vztahu speciality k trestnímu zákoníku a k trestnímu řádu a proto je nutné při posuzování trestní odpovědnosti mladistvého pachatele vycházet i z ustanovení těchto dvou zákonů, pokud ZSM nemá k dané problematice speciální ustanovení (§ 6 odst. 2 ZSM). ZSM nemá legální definici toho, jaké chování je třeba chápat jako trestný čin. V § 6 odst. 1 však zmiňuje, že trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění. Vymezení pojmu trestného činu ponechává TZ, a to odkazem na § 13 TZ, který stanovuje, že k tomu, aby se jednalo o trestný čin, je nutné naplnit protiprávnost a spolu s tím musí být naplněny znaky, jež jsou uvedeny v zákoně (tedy formální znaky trestného činu).

Profesor Kratochvíl v literatuře protiprávnost definuje jako rozpor činu pachatele s právem z pohledu celého právního řádu.⁴³ Tímto je myšlena i odpovědnost mimotrestní povahy, kdy v TZ můžeme narazit na normy odkazující (př. § 316 odst. 1 TZ) nebo normy blanketní a dále protiprávnost, která sice v TZ vyjádřena není (ani se jí TZ nijak nedovolává), tzv. plynoucí z mimotrestních právních norem, které obsahují či neobsahují normativní znaky skutkové podstaty.⁴⁴ S protiprávností ale musí být ještě naplněny znaky typové a znaky obecné. Typovými znaky jak trestného činu, tak provinění, jsou znaky skutkové podstaty trestného činu, tedy subjekt, subjektivní stránka, objekt, objektivní stránka. Obecnými znaky pak jsou věk a přičetnost u dospělých pachatelů. U mladistvých pachatelů rozlišujeme ještě jeden znak navíc, a tím je rozumová a mravní vyspělost.⁴⁵ Jednotlivými znaky provinění se budu samostatně zabývat v následujících podkapitolách.

Legální definice trestného činu (§ 13 TZ) však již sama o sobě nestačí, protože TZ z roku 2009 s sebou přinesl určitá doplnění a omezení, a to v podobě dvou korektivů rozsahu trestního bezpráví. Jedná se o korektiv hmotněprávní a korektiv procesněprávní. Pojetí trestného činu tedy od roku 2009 označujeme jako formální pojetí s interpretačním pravidlem subsidiarity trestní represe. Hmotněprávní

⁴³ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 214.

⁴⁴ Tamtéž, s. 215 – 216.

⁴⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 182.

korektiv je vyjádřen zásadou subsidiarity trestní represe, kterou nalezneme v § 12 odst. 2 TZ, který stanovuje, že: „*trestní odpovědnost a trestněprávní důsledky s ní spojené je možné uplatňovat pouze v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu*“. Procesněprávním korektivem je myšlena tzv. zásada oportunity, tedy možnost státního zástupce určité trestné činy nestíhat. Jedná se o právo, nikoliv povinnost, zastavit trestní stíhání z důvodu neúčelnosti podle § 172 odst. 2 písm. c) TŘ nebo dle § 159a odst. 4 TŘ odložit věc, jestliže z výsledků prověřování vyplývá, že nastaly okolnosti uvedené v § 172 odst. 2 písm. c).⁴⁶

Otázkou korektivů trestního bezpráví se již dříve zabýval profesor Kratochvíl, který užití hmotněprávního korektivu a procesního korektivu považoval za jakési zdvojení, kdy si kladl otázku, dle kterých hledisek budou orgány činné v trestním řízení postupovat. Podle Kratochvíla zde bude tzv. stav nepředvídatelnosti vývoje věcí příštích, což se vzhledem k postavení klienta nejeví jako jev pozitivní. Naproti tomu ale shledává jisté pozitivum v tom, že bude možné klienta „vymknout“ legálně z dosahu systému trestní spravedlnosti.⁴⁷

Na Kratochvíla navázal profesor Jelínek, který tvrdí, že jak TZ, tak TŘ neřeší, kdy a jak budou orgány činné v trestním řízení postupovat. Hmotněprávní korektiv, tedy zásada subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 TZ) tím, že je vymezena poměrně široce, umožňuje vnést do procesu obrovské prostory pro argumentaci. Obhajoba může namítat, a zároveň být s touto argumentací úspěšná, pokud se bude jednat o obhajobu zdařilou, že se nejedná o případ tak společensky škodlivý, aby bylo nutné uplatňovat trestněprávní předpisy.⁴⁸

Z výše uvedeného tak vyplývá, že trestní odpovědnost mladistvého je dána tehdy, je-li naplněna protiprávnost a znaky uvedené v zákoně, kdy konstrukce provinění je totožná s konstrukcí trestného činu.⁴⁹

Rovněž podle § 111 TZ platí, že proviněním se rozumí též příprava k trestnému činu, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc, pokud z jednotlivého ustanovení TZ nevyplývá něco jiného.

---

⁴⁶ JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestného činu. *Bulletin advokacie*, 2009, roč. 38, č. 10, s. 36 – 38.

⁴⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 37, č. 5, s. 16 – 17.

⁴⁸ JELÍNEK: *Pojem trestného činu...*, s. 36.

⁴⁹ Tamtéž.

3.1 Věk

Jak jsem již psala výše, jeden z obligatorních znaků provinění, spolu s přičetností a rozumovou a mravní vyspělostí, je věk. Podle účinné právní úpravy je počátek věkové hranice trestní odpovědnosti stanoven na 15 let. V souladu s výkladovým ustanovením TZ se osoba stává mladistvým až následující den po patnáctých narozeninách, neboť tam, kde zákon nějaký účinek spojuje s uplynutím určité doby, nezapočítává se do ní den, ve kterém událost určující její počátek nastala (§ 139 TZ).

Patnáctý rok věku je zde myšlen jako tzv. věk matrikový, který se počítá od data narození uvedeného v matrice narozených dětí. Vedle věku matrikového rozlišujeme také tzv. věk mentální, který vyjadřuje celkovou vyspělost pachatele. Zahrnuje jak biologickou a psychologickou, tak i mravní a sociální úroveň pachatele, která má vliv na jeho rozpoznávací a ovládací schopnosti. Podle zákonodárců oba typy věků spolu souvisí a právě matrikový věk obvykle vypovídá o rozumové a mravní vyspělosti pachatele.⁵⁰

Pokud se jedná o osoby mladší patnácti let, ty zákon vymezuje pojmem dítě a tyto osoby nejsou trestně odpovědné (ZSM § 89 odst. 1). Z pohledu trestního práva je významná i věková hranice dvanácti let. Jestliže totiž pachatel mladší patnácti let dosáhnul dvanáctého roku věku a spáchal některý z činů, za který TZ umožňuje uložit výjimečný trest, uloží mu soud v občanskoprávním řízení ochrannou výchovu.⁵¹ Plně trestně odpovědným se však jedinec stává dovršením osmnáctého roku věku. V souladu se zákonem je však relevantní i věková hranice devatenácti let. Bude se tak jednat o případy dle § 22 odst. 2 ZSM, kdy soud může mladistvému uložit ochrannou výchovu, která pokud to vyžaduje zájem mladistvého, může být prodloužena až do dovršení devatenácti let. Poslední kategorií jsou případy mladistvých v tzv. věku blízkému věku mladistvých. Tento pojem sice v TZ, ani v ZSM vymezen není, nicméně setkat se s ním můžeme hned v několika ustanoveních TZ. Půjde tak například o § 42 písm. i), kdy soud přihlíží k tomu, že pachatel svedl k trestnému činu osobu ve věku blízkém věku mladistvých nebo o § 41 písm. f) a to jako o polehčující okolnost, jestliže pachatel spáchal trestný čin v tomto věku.⁵²

⁵⁰ KRATOCHVÍL: *Kurs trestního...*, s. 221 – 222.

⁵¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 197.

⁵² KRATOCHVÍL: *Kurs trestního...*, s. 193.

3.1.1 Argumenty pro a proti snížení věkové hranice trestní odpovědnosti

ZSM sice nepřinesl snížení věkové hranice trestní odpovědnosti pod patnáctý rok věku, ač se dlouhou dobu na základě odborných i laických diskuzí dalo předpokládat, že ke snížení skutečně dojde.

Problematika hranice trestní odpovědnosti byla jedním ze stěžejních bodů, na němž mělo být postaveno přijetí či nepřijetí nového trestního zákoníku jako celku. Řešení otázky, zda hranici trestní odpovědnosti zanechat na patnáctém roku věku, či ji snížit na čtrnáct let, ovšem nemělo tak hladký průběh. Dlouhou dobu probíhaly četné diskuze na toto téma, kdy odpůrci i zastánci této změny vznášeli argumenty, proč by hranice trestní odpovědnosti měla zůstat zachována nebo snížena. Co však celé věci ohledně této problematiky dodává na pikantnosti je fakt, že v návrhu nového trestního zákoníku byla původně hranice trestní odpovědnosti stanovena na 15 let. Poté však došlo k legislativním změnám a věková hranice trestní odpovědnosti byla snížena na 14 let, aby po půl roce od vyhlášení TZ ve Sbírce zákonů byla ve stejné sbírce vyhlášena jeho novela (zákon č. 306/2009 Sb.), která hranici trestní odpovědnosti vrátila zpět na původních 15 let, přičemž tato úprava byla pochopitelně provedena ještě před účinností nového TZ.⁵³

Názory, zda věkovou hranici patnácti let zachovat či ne, byly velmi rozdílné, přičemž se odvíjely jak z osobních zkušeností, tak šlo i o názory vyloženě teoretizující. Jestliže se jedná o názory osob, vycházejících z osobních zkušeností, bude vždy rozhodné, ze které strany se na problematiku dotýčný dívá. Jiný pohled na věc má člověk, kterému nezletilí vandalové poškodili jeho majetek a jiný zase blízká osoba nezletilého, např. matka, jejíž nezletilá dcera se nechala strhnout partou starších kamarádů k nekalostem. Naopak na odborné úrovni probíhaly diskuze intenzivněji. Zákonodárci otázku věkové hranice trestní odpovědnosti posuzují méně emotivně, kdy jsou oproštěni od sentimentálních postojů veřejnosti. Zaměřují se především na odborné poznatky vycházející z praxe, které se týkají především psychické a rozumové vyspělosti dnešních dětí.⁵⁴

Nyní se pokusím vymezit hlavní argumenty, jež směřovaly na podporu snížení věkové hranice. Podněty byly velmi různorodé. Ať už větší vyspělost dnešních dětí,

---

⁵³ KUČERA, Pavel, PTÁČEK, Michal. Znovu ke staronové hranici trestní odpovědnosti. *Trestní právo*, 2009, roč. 13, č. 11, s. 3.

⁵⁴ KACAFÍRKOVÁ, Marcela. K diskuzi o snížení minimální věkové trestní odpovědnosti. *Právo a rodina*, 2001, roč. 18, č. 6, s. 7.

tak nárůst kriminality dětí mladších patnácti let, či návaznost na historickou právní úpravu. Příznivci argumentovali primárně tím, že současné děti dospívají mnohem rychleji než předchozí generace. Děti jsou celkově více vyspělé a nejen doba jde dopředu, ale rovněž i rozmach informačních technologií. Komunikace, dostupnost informací (např. prostřednictvím internetu) zapříčiňuje, že celková vyspělost dětí se intenzivně zvyšuje. Jak uvádí JUDr. Kacafírková, tento modernější způsob získávání poznatků, jenž má vliv na psychické dospívání, však nemusí zaručovat, že dospívání jedinců je kvalitnější. Právě naopak. Dnešní komerční svět je přesycen akčními filmy, agresivními a krvelačnými videohrami apod. A přesně tyto elementy mohou mít vliv na některé jedince, pokud se týká uspořádání základních a morálních hodnot a mohou vyústit až ke kriminálně závadovému jednání.⁵⁵ Jiné argumenty pro snížení věkové hranice byly založeny na principu prevence. Tak např. doktorka Marešová viděla nutnost změny věkové hranice trestní odpovědnosti v tom, že čím dál tím více dětí mladších patnácti let začíná páchat kriminální činnost. Hranice věku, kdy se děti dopouští protiprávního jednání se tedy posouvá stále níž a níž. Dle Marešové je účelem snížení věkové hranice zahájit dříve preventivní opatření vůči mladým pachatelům a tím se snažit působit na snižování či úplné zabránění v páchání další trestné činnosti.⁵⁶ Na závěr nesmím zapomenout vynechat fakt, kterým argumentovalo nemálo zastánců snížení věkové hranice, a to ten, že mnoho jiných evropských zemí má dolní laťku trestní odpovědnosti položenou níže než je patnáctý rok věku (např. Německo a Slovensko uznává hranici čtrnáctého roku věku).⁵⁷

Na druhé straně však stojí zastánci původní věkové hranice trestní odpovědnosti. Ti argumentují především poznatky relativizující účinnosti trestněprávního postihu, hlavně u středně a méně závažné kriminality páchané dospívajícími, ale také vedlejšími negativními účinky trestní represe.⁵⁸ Jiní zase svou kritiku změny hranice trestní odpovědnosti opírají o zásadu subsidiarity trestní represe, jež je v aktuálním TZ výslovně vyjádřena. Takto se kriticky k dvojí změně věkové hranice při legislativním procesu vyjádřil JUDr. Kučera. Podle zásady subsidiarity trestní represe trestní právo slouží jako poslední a nejpřísnější prostředek k ochraně společnosti. Jestliže zákon ustanovení o subsidiaritě trestní

---

⁵⁵ Tamtéž, s. 7.

⁵⁶ MAREŠOVÁ, Alena. Proč usilujeme o snížení hranice trestní odpovědnosti. *České vězeňství*, 1996, roč. 2, č. 5-6, s. 42-46.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ KRATOCHVÍL: *Kurs trestního...*, s. 422.

represe přímo obsahuje, pak by si adresáti těchto norem měli být vědomi toho, které jednání je společensky škodlivé, zakládá trestněprávní odpovědnost a které nikoliv. Zároveň by však zákonodárce měl dávat jasně najevo, že pravidla obsažená v trestněprávní legislativě je nutno dodržovat a nastane-li opak, neobejde se toto jednání bez trestu. Podle Kučery však právě těmto cílům nevyhovuje dvojí změna hranice trestní odpovědnosti. To názorně uvádí na příkladu trestného činu pohlavního zneužití, kdy souložit s osobou mladší patnácti let je zakázáno, kdy podle Kučery je tato informace obecně známou, a to i mezi laickou veřejností. Jestliže by však docházelo k posunování hranice trestní odpovědnosti tak, jako tomu bylo při legislativním procesu, mohla by tato situace ve společnosti způsobovat přinejmenším zmatek.⁵⁹ Za zachováním věkové hranice stojí i JUDr. Matiaško, který svůj názor kromě jiného opírá o časový mezník, kdy dítě skončí povinnou školní docházkou. Poukazuje na fakt, že patnáctý rok věku je přelomový bod. Dítě opouští základní školu a dále se samo rozhoduje, kterým směrem se bude vyvíjet jeho budoucí život. Pokud by se věková hranice snížila na čtrnáct let, došlo by k tomu, že trestně odpovědnými by se staly osoby, které ještě nedovršily tohoto přelomového mezníku a uložením opatření podle ZSM by nastal zlom v jejich sociálním vývoji.⁶⁰ Ve společnosti však byly zaznamenány i názory, že by nebylo špatné zvážit stanovení tzv. dvojí hranice trestní odpovědnosti. To znamená, že u těch nejzávažnějších provinění, která by byla vymezena taxativně, by byla stanovena dolní hranice např. na 13 let.⁶¹

Osobně se přikláním k názoru, že věková hranice trestní odpovědnosti by měla zůstat zachována na patnáctém roku věku. Kladu si otázku, jestli přestanou děti krást nebo poškozovat cizí majetek, pokud se stanou trestně odpovědnými o rok dříve? Zamýšlí se mladí delikventi nad trestní odpovědností tím způsobem, že ví, kde je ten mezník, kdy už trestněprávně odpovědnými jsou a kdy ne a podle toho uvažují, zda nějakou věc poškodit mohou, či ne? Spíše než snižovat hranici trestní odpovědnosti zastávám názor, že by se stát měl zaměřit více na včasnou a účinnou prevenci. Stát by měl klást větší důraz na informovanost, zintenzivnit vzdělávání, aby si děti uvědomovaly, co je špatné a co se nesmí, a působit na ně především

---

⁵⁹ KUČERA, PTÁČEK: *Znovu ke staronové hranici...*, s. 4.

⁶⁰ MATIAŠKO, Maroš. K otázce věkové hranice trestní odpovědnosti. *Realita a mystifikace. Trestněprávní revue*, 2008, roč. 7, č. 7, s. 214 – 221.

⁶¹ KACAFÍRKOVÁ: *K diskuzi o snížení...*, s. 9.

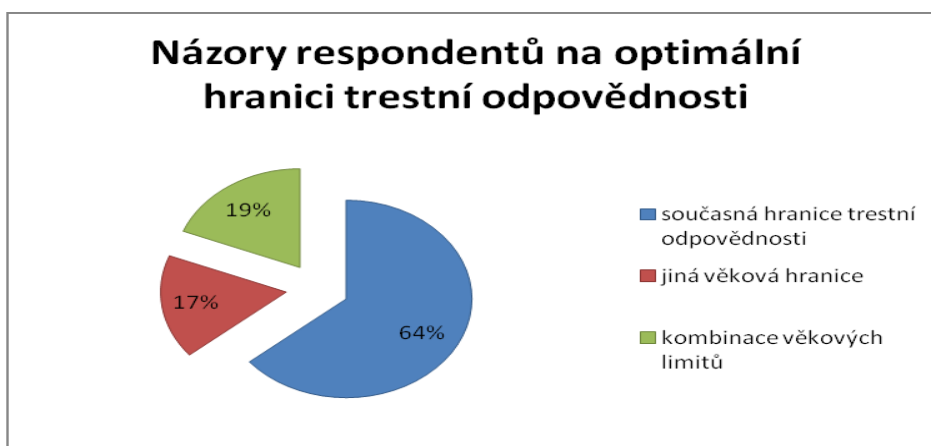
výchovně. Myslím si, že v dnešní společnosti jsou i děti, které nemají přílišné právní povědomí. Spousta z nich pochází se sociálně slabších rodin, kde rodiče výchově dětí nevěnují péči, jakou by měli a děti zanedbávají. Dále jsou skupiny dětí, které pocházejí z rodin, kde jsou rodiče tak pracovně vytíženi, že se svým dětem nevěnují a nerozebírají s nimi alespoň základy chování, které je ve společnosti žádoucí. Proto by asi stát měl suplovat povinnosti těchto rodičů, zřejmě prostřednictvím školských zařízení a zájmových sdružení. Dodala bych, že nejefektivnější je výchovně působit na členy společnosti co nejdříve, dokud je ještě možno pracovat s jejich osobností a dokud jejich vývoj ještě není zcela u konce. Cílem je navést mladé správným směrem a vštěpovat jim základní životní a společenské hodnoty, které je nutné v dnešním světě dodržovat, aby naše společnost řádně fungovala.

V závěru podkapitoly bych se ještě ráda stručně věnovala mezníku trestní odpovědnosti z pohledu osob, jež se s kriminalitou mládeže setkávají dnes a denně, a to z profesního hlediska. Jedná se o soudce a státní zástupce, kteří byli vyzváni v rámci průzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, aby se vyjádřili k problematice hranice trestní odpovědnosti. Z průzkumu (viz Graf č.1), vyšel prim pro určení věkové hranice trestní odpovědnosti na 15 let. K tomu se přiklonily téměř dvě třetiny dotazovaných soudců a státních zástupců. Pokud dotazovaní volili jinou věkovou hranici, pak to byla pevná hranice 14 let, s čímž favorizovali dvě třetiny dotazovaných. V rámci dotazování ohledně kategorie kombinace věkových limitů polovina soudců i státních zástupců upřednostňovala snížení věkové hranice v případě zvláště závažných zločinů, a to podle rozumové a mravní vyspělosti pachatele na 13 nebo 14 let věku. V ostatních případech ponechání na hranici 15 let. Skoro polovina státních zástupců a sedmina soudců by věkovou hranici trestní odpovědnosti snížila v případě závažné trestné činnosti dokonce až na 12 let a v ostatních případech lehčí kriminality by zachovala mezník 15 let.⁶²

---

⁶² Viz DIBLÍKOVÁ, Simona. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v praxi. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 4, č. 9, s. 213 : Na základě dotazníku, který směřoval k soudcům a státním zástupcům, jenž se specializují na trestnou činnost dětí a mládeže. Celkově bylo obesláno 86 okresních/obvodních státních zastupitelství a rovněž 86 soudních okresů/obvodů, přičemž návratnost byla velmi vysoká, konkrétně u odpovědí ze státních zastupitelství, činila 98 %, u soudů byla zaznamenána zpětná reakce ve výši 84 %.

Graf č. 1:

3.2 Příčetnost

Definici příčetnosti v zákoně nenajdeme (vymezeny jsou však důvody příčetnost vylučující). Zákonodárce definuje pouze pojem nepřičetnosti, a to v obecné části TZ. Teorií je příčetnost popisována jako *způsobilost být pachatelem trestného činu (provinění), pokud závisí na duševních schopnostech pachatele*. Jelikož příčetnost je podmíněna způsobilostí pachatele ovládat své jednání a rozpoznat význam či nebezpečnost svého jednání, jeví se jako neúčelné a nespravedlivé trestat právě tyto osoby, jimž tato způsobilost v důsledku duševní poruchy chybí.⁶³

Nepříčetnost je vymezena v ustanovení § 26 TZ, kdy pro nepřičetnost není trestně odpovědný ten, kdo pro duševní poruchu nemohl v době činu rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. Z výše zmíněného nauka vymezuje dva důvody vyloučené příčetnosti, tzv. „kritéria příčetnosti“:

1. Kritérium biologické (spočívající v duševní poruše)
2. Kritérium psychologické (spočívající v nedostatku schopnosti rozumové či ovládací)⁶⁴

V souvislosti s příčetností bych ještě ráda zmínila tzv. parciální nepřičetnost. Jedná se o případy, kdy při spáchání několika protiprávních činů, může být pachatel ve vztahu k některým z nich příčetný, zatímco k jiným může být nepřičetný.⁶⁵

⁶³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 186.

⁶⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 187- 190.

⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní zákon: komentář*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2009, s. 310.

Vedle přičetnosti ještě zákon definuje tzv. zmenšenou přičetnost. Dle § 27 TZ je zmenšeně přičetný ten, kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. Jedná se o to, že na rozdíl od nepřičetnosti, kde pachateli schopnost ovládací nebo rozpoznávací chybí, u zmenšené přičetnosti jsou obě schopnosti oslabené, nikoliv vymizelé.⁶⁶ Zmenšenou přičetnost není možno vnímat jako polehčující okolnost a rovněž zmenšená přičetnost nevylučuje trestní odpovědnost. Jednal-li však pachatel ve stavu zmenšené přičetnosti, užije se vůči němu zvláštní postup (především při rozhodování o sankci).⁶⁷ Zákonodárce však vymezuje rozdíl v situacích, kdy ve stavu zmenšené přičetnosti jednal dospělý, či mladistvý. U dospělých pachatelů se musí jednat o zaviněnou zmenšenou přičetnost, naproti tomu u mladistvých delikventů není rozhodujícím faktorem, zda šlo o zmenšenou přičetnost zaviněnou, či nezaviněnou (srov. § 25 odst. 2 ZSM).

3.3 Rozumová a mravní vyspělost

Třetím obligatorním znakem provinění je rozumová a mravní vyspělost. Do přijetí ZSM naše právní úprava pojímala trestní odpovědnost mladistvých jako tzv. absolutní. Trestní odpovědnost mladistvých byla spojována s dovršením patnácti let, tedy pevnou dolní věkovou hranicí. Nezhledňoval se zde dosažený stupeň rozumové a mravní vyspělosti jedince.⁶⁸ S účinností ZSM byla k 1. 1. 2004 zavedena tzv. relativní trestní odpovědnost. Podle § 5 odst. 1 ZSM totiž mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. Touto novinkou nastal průlom do již zmiňované absolutní trestní odpovědnosti, při které zákonodárci předpokládali, že dosažením patnáctého roku věku je mladistvý na dostatečné rozumové a mravní úrovni, že je schopen nést trestněprávní odpovědnost za své jednání. Naproti tomu současná relativní trestní odpovědnost spatřuje mladistvého trestně odpovědným v případě, kdy dojde k naplnění požadavků na rozumovou a mravní vyspělost ve vztahu k danému

---

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 51.

⁶⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 190- 191.

⁶⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004, s. 54.

provinění.⁶⁹ Tyto požadavky na stupeň mravního a rozumového vývoje se obvykle posuzují ve vztahu k obvyklému vývoji stejně starých vrstevníků, tedy ve vztahu k průměrnému mladistvému (např. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 , sp.zn. 5 Tm 37/2007-103).⁷⁰

Koncepční změna trestní odpovědnosti byla v době přípravy nového zákona, a dovoluji si uvést, že i nyní je velmi diskutovaným tématem. Primární důvod pro zavedení relativní trestní odpovědnosti spatřuji v tom, že každý jedinec je jiný. Jsou jedinci, u kterých je vývoj standartní, tedy dosažené rozumové schopnosti odpovídají věku jedince. Je však i mnoho takových, u kterých je vývoj ztížen a faktorů, které ovlivňují mravní a rozumový vývoj jedince, je bezpočet. Důležitým faktorem bývá rodinné prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá a žije. Mohou to být autority mající vliv na jeho výchovu, sociální prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje. Jsou – li to genetické vlivy, nemělo by smysl a nebylo by to ani účelné, aby tyto osoby, jejichž matrikový věk neodpovídá věku mentálnímu, a tedy nejsou schopny samy posoudit protiprávnost svého činu a nemohou ovládat své jednání, nesly odpovědnost za své protiprávní činy.

Relativní trestní odpovědnost má reagovat na takové případy, kdy mladistvý spáchá delikt, ke kterému by nebylo nedošlo, pokud by jeho zralost nebo sociální vývoj nebyly opožděny.⁷¹ Rozumová a mravní vyspělost se skládá ze dvou složek, přičemž tyto jsou ve vzájemné interakci a utvářejí spolu celek. Je třeba je posuzovat ve vzájemných souvislostech a ve vztahu k obvyklému vývoji jedinců ve věku patnácti až osmnácti let. Složka rozumová je charakterizována postupným individuálním nabýváním schopnosti pojmového myšlení, zatímco složka mravní se zakládá na procesu, kdy si mladistvý osvojuje normy chování, které se uplatňují ve společnosti a vytváří si vlastní systém hodnot.⁷²

K posouzení duševního stavu mladistvého je nutné vyšetření znalci. ZSM v ustanovení § 58 odst. 1 říká, že k vyšetření duševního stavu mladistvého se přibere znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii. V původním znění před novelou provedenou

---

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří. K trestní odpovědnosti mladistvých. *Kriminalistika*, 2005, roč. 38, č. 2, s. 125.

⁷⁰ ŘÍHA, Jirí. Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1, 2 ZSM a § 12 TrZ). *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č.10, s. 293 – 299.

⁷¹ KRATOCHVÍL: *Kurs trestního...*, s. 424.

⁷² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp.zn. 8 Tdo 1069/2006.

zákonem č. 41/2009 Sb., která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2010, byli k vyšetření duševního stavu mladistvého přibíráni dva znalci z oboru psychiatrie (se specializací na dětskou psychiatrii), avšak nebylo vyloučeno přibrat i znalce z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky (se specializací na dětskou psychologii). Aktuální právní úprava se však jeví jako lepší, neboť zajišťuje komplexnější posouzení osobnosti mladistvého z hlediska duševního stavu a to po stránce psychiatrické i psychologické, což má posloužit k správnému rozhodnutí konkrétní trestní věci.⁷³ Znalec by se měl vyjádřit k rozumové a mravní vyspělosti mladistvého v době jeho činu, popř. k duševní poruše, kterou trpěl, a k tomu, jaký vliv měla jeho nevypělost nebo duševní porucha na rozpoznávací a ovládací schopnosti mladistvého.⁷⁴

O rozumové a mravní vyspělosti, jakožto obligatorní podmínce trestní odpovědnosti mladistvých, panují mezi odborníky dva protikladné názory. První skupina tvrdí, že dosažení určitého stupně rozumové a mravní vyspělosti je speciální druh přičetnosti, zatímco druhá skupina se přiklání k názoru, že jde o samostatnou podmínku trestní odpovědnosti.⁷⁵

Aplikační praxe vychází z názoru, že podmíněná přičetnost je zvláštním druhem přičetnosti. Navazuje na úpravu československého ZSNM z roku 1931, která obdobně vycházela z tzv. podmíněné přičetnosti, závislé na v době činu dosaženém stupni intelektuálního a mravního vývoje mladistvého.⁷⁶ K utvrzení svého názoru se zastánci této teorie opírají o téměř identické znění ustanovení § 5 odst. 1 ZSM se zněním ustanovení § 26 TZ, které vymezuje pojem nepřičetnosti. Profesor Šámal poukázal na fakt, že trestní odpovědnost mladistvého je omezena kritérii, která, jak teorie, tak TZ, používají pro vymezení přičetnosti, byť pojem duševní poruchy nahrazuje pojmem rozumové a mravní vyspělosti.⁷⁷ Dalším důvodem je absence ustanovení o zastavení trestního stíhání nebo vydání zprošťujícího rozsudku pro nedostatek rozumové a mravní vyspělosti mladistvého, a tudíž je nutno použít obecné ustanovení o nepřičetnosti.⁷⁸ Šámal ještě upřesňuje, jak nahlíží na skutečnost, že institut rozumové a mravní vyspělosti je vymezen ve zvláštním zákoně, a proto by mělo jít o zvláštní samostatný znak. Má za to, že tato skutečnost

⁷³ ŠÁMAL: *Zákon o soudnictví...*, s. 513.

⁷⁴ ŘÍHA: *Ještě k nepřičetnosti...*, s. 293 – 299.

⁷⁵ ZEŽULOVÁ, Jana a kol. Relativní nepřičetnost mladistvého – vybrané problémy. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 9, č. 1 – 2, s. 51.

⁷⁶ KRATOCHVÍL: *Kurs trestního...*, s. 423.

⁷⁷ ŠÁMAL: *K podmíněné či relativní...*, s. 49.

⁷⁸ KRATOCHVÍL: *Kurs trestního...*, s. 423.

není relevantní k vyvození závěru, že jde o samostatný znak, na obecné úpravě nezávislý institut, protože v tom případě by takto bylo třeba separovat i jiné instituty, které jsou speciálně upravené v ZSM (např. účinná lítost), což není možné.⁷⁹

Naopak část právní nauky nahlíží na rozumovou a mravní vyspělost jako na samostatný obligatorní znak provinění stojící vedle věku a přičetnosti. V trestním řízení se primárně zjišťuje, zda je pachatel přičetný a starší patnácti let a až poté, zda je rozumově a mravně vyspělý. Jestliže se zjistí, že pachatel není přičetný, nebude už na místě zkoumat jeho rozumovou a mravní vyspělost.⁸⁰ Profesor Jelínek svůj názor na rozumovou a mravní vyspělost jako samostatnou podmínku trestní odpovědnosti podpírá tvrzením, že nedostatek rozumové a mravní vyspělosti nemá patologickou příčinu, není důsledkem duševní poruchy. Má za to, že ustanovení § 5 odst. 1 ZSM nevyklučuje ustanovení o nepřičetnosti podle § 12 TZ a tyto dvě mohou stát vedle sebe. Vztah speciality ZSM ve vztahu k TZ je podle představitelů nauky dalším faktorem podpírajícím teorii rozumové a mravní vyspělosti jako samostatného obligatorního znaku provinění. Podmínka rozumové a mravní vyspělosti je vyjádřena speciálním ustanovením a je samostatnou podmínkou, kdy její naplnění je nutné k vyvození trestní odpovědnosti mladistvého.⁸¹ V neposlední řadě opírají své závěry o praxi jiných evropských právních systémů, které právě z tohoto pojetí vycházejí.⁸²

Pokud bych se sama měla ztotožnit s některým ze dvou uvedených názorů, přiklonila bych se k teorii právní nauky, která rozumovou a mravní vyspělost vnímá jako samostatný znak provinění. Vycházím z výše uvedených argumentů, kdy dle mého mínění, ustanovení § 5 odst. 1 ZSM reflektuje situace, že nahlíží na mladistvé jedince jako na různorodé individuality. Vývoj jednoho jedince může být pomalejší či zdlouhavější než u jiného jedince stejného věku. Pomalejší vývoj může být zapříčiněn např. prostředím, kde mladistvý vyrůstá, a tedy atributy ovlivňující sociální zralost jedince nemusí mít nutně původ v duševní poruše. Proto se mi nejeví adekvátní stavět mladistvého, který není dostatečně rozumově a mravně vyzrálý, na roveň duševně nemocného člověka.

---

⁷⁹ ŠÁMAL: *K podmíněné či relativní...*, s. 49

⁸⁰ JELÍNEK: *K trestní odpovědnosti...*, s. 129.

⁸¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 199.

⁸² KRATOCHVÍL: *Kurs trestního...*, s. 424.

3.4 Možnosti reakce na činy jinak trestně spáchané trestně neodpovědnými mladistvými

V ZSM nalezneme reakci zákonodárce na dva typy protiprávních činů. Jedná se o provinění spáchaná trestně odpovědnými mladistvými a činů jinak trestných, kterých se dopustily osoby, které nepřekročily osmnáctý rok svého věku, a tedy nemohou být trestně odpovědné.⁸³ Jak jsem již uvedla výše, trestní odpovědnost mladistvého nastává, jestliže jsou v době činu splněny předpoklady věku, přičetnosti a rozumové a mravní vyspělosti. Z dikce § 5 odst. 1 ZSM je zřejmé, že trestně odpovědný není ten mladistvý, který v době činu nebyl schopen s ohledem na dosaženou rozumovou a mravní vyspělost rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo své jednání ovládnout. Tento nedostatek rozumové a mravní vyspělosti mladistvého není důsledkem duševní poruchy, nýbrž vývojové opožděnosti.⁸⁴

Obecně platí, že v systému trestního soudnictví lze potrestat jen osoby trestně odpovědné. Není žádná výjimka, která by toto pravidlo vyvracela, a to ani ve vztahu k mladistvým. Časový mezník vzniku trestní odpovědnosti mladistvého je spojen s dosažením věku patnácti let. Tím se však nerozumí, že každý mladistvý je po dosažení patnáctého roku věku trestně odpovědný za každý čin vykazující znaky skutkové podstaty určitého trestného činu. Na základě § 5 ZSM trestní odpovědnost mladistvého i po dosažení uvedeného věku vylučují dvě okolnosti, a to jeho nepřičetnost v době činu nebo jeho nedostatečná rozumová a mravní vyspělost.⁸⁵

§ 5 odst. 2 ZSM reaguje na situace, kdy se činu jinak trestného dopustí mladistvý, uvedený v § 5 odst. 1 ZSM nebo mladistvý, který není trestně odpovědný na základě jiných zákonných důvodů. Pod zákonnými důvody je nutno shledávat stav nepřičetnosti, který je vymezen v § 26 TZ.⁸⁶

Vůči těmto osobám ZSM připouští použití ochranných opatření (§ 21 ZSM) a postupy a opatření, která se na základě ZSM aplikují na děti mladší 15 let (§ 89 - § 96 ZSM). Zákonodárce přitom v § 5 odst. 2 nečiní rozdíly mezi tím, zda je mladistvý trestně neodpovědný z důvodu uvedeného v § 5 odst. 1 ZSM nebo z důvodu

---

⁸³ SOTOLÁŘ, Alexander, AUGUSTINOVÁ, Pavla. K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestně spáchané trestně neodpovědnými mladistvými. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 7, s. 196.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ § 26 TZ: Jestliže mladistvý pro duševní poruchu v době spáchání činu není schopen rozpoznat jeho protiprávnost, či ovládnout své jednání, není za toto své jednání trestně odpovědný.

uvedeného v § 26 TZ. Ze zmíněné interpretace lze dovodit, že se tvůrce zákona cíleně zamýšlel nad myšlenkou nahlížení na trestně neodpovědného mladistvého (a mimořádně na mladistvého, který není trestně odpovědný vlivem nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti) stejně, jako na trestně neodpovědné dítě mladší patnácti let. Tato myšlenka pak koresponduje s požadavkem, aby s těmito dvěma kategoriemi osob bylo zacházeno na srovnatelné úrovni.⁸⁷

V hlavě II. ZSM nalezneme pouze jedno ustanovení, které výslovně pojednává o trestně neodpovědných mladistvých. Je jím již zmiňovaný § 5 ZSM. Z jeho znění je patrné, že všechna ustanovení hlavy II. se vztahují na trestně odpovědné mladistvé, neodkazuje – li na některé z nich některé z ustanovení hlavy III. (př. § 16 odst. 1, 2 a 3 ZSM). Osobně se přikláním k názorům odborníků JUDr. Sotoláře a JUDr. Augustinové a tato diferenciaci se mi jeví jako správná, neboť opačný postup by v řízení mohl způsobovat spoustu zmatků a nejasností, vzhledem k rozlišnostem mezi trestním a civilním řízením, ať už v dokazování, rozhodování či odlišném průběhu řízení.⁸⁸

Ochranná opatření slouží k dosažení účelu ZSM (§ 1 odst. 1, 2 ZSM a § 9 o ZSM) a jsou to také prostředky státního donucení. Ochranné opatření lze uložit tehdy, jsou-li splněny zákonné podmínky (§ 37 odst. 1 a § 97 odst. 1 TZ a § 21 odst. 2 ZSM). K těmto zákonným podmínkám patří u mladistvých provinění (§ 6) nebo čin jinak trestný, tedy čin, který by nehledě k osobě mladistvého (jeho trestní neodpovědnosti podle § 26 TZ nebo § 5 odst. 1 ZSM) byl proviněním.⁸⁹

Jak už bylo řečeno, vůči trestně neodpovědnému mladistvému lze užít také opatření a postupy uplatňované u dětí mladších patnácti let podle hlavy III. ZSM. Tato opatření vymezuje ustanovení § 93 odst. 1 ZSM a jsou jimi: výchovná povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochranná výchova a ochranné léčení.

Zajímavostí je, že ochranné léčení v rámci původního znění ZSM do § 93 odst. 1 zařazeno nebylo. Do zákonného znění bylo včleněno až novelou provedenou zákonem 301/2011 Sb. Z této změny vyplývá, že ochranné léčení lze nyní ukládat i dětem mladším patnácti let, a tedy v návaznosti na ustanovení § 5 odst. 2 i trestně

---

⁸⁷ SOTOLÁŘ, AUGUSTINOVÁ: *K trestní odpovědnosti mladistvých...*, s. 196.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ ŠÁMAL: *Zákon o soudnictví...*, s. 213.

neodpovědným mladistvým v řízení podle hlavy III. ZSM. Ochranné léčení je možno uložit jak podle § 21, tak i podle § 93, avšak ne za stejných podmínek. Zároveň je třeba podotknout, že tvrzení obsažené v § 5 odst. 2 ZSM „vedle ochranných opatření“ není možné chápat tak, že vůči trestně neodpovědnému pachateli je možno vést zároveň řízení jak podle hlavy II., tak podle hlavy III. Pokud by tato situace nastala, došlo by k závažnému porušení zásady „ne bis in idem“. V praxi tedy bude nutně záležet na závažnosti a povaze daného případu, s přihlédnutím k osobě trestně neodpovědného mladistvého.⁹⁰

Jestliže zákon rovněž pracuje s pojmem „postupy“ u dětí mladších patnácti let, které mohou být uplatněny též vůči trestně neodpovědnému mladistvému, zamýšlí tím postupy vymezené v hlavě III. ZSM. Tak půjde např. o návrh státního zastupitelství na zahájení řízení ve věcech dětí mladších patnácti let podle § 90 odst. 1 nebo zahájení řízení soudem pro mládež bez takového návrhu podle § 90 odst. 2.⁹¹

---

⁹⁰ ŠÁMAL: *Zákon o soudnictví...*, s. 49.

⁹¹ ŠÁMAL: *Zákon o soudnictví...*, s. 49.

4. Zánik trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů

4.1 Důvody zániku trestní odpovědnosti

Tzv. negativní podmínky trestnosti neboli důvody zániku trestní odpovědnosti jsou okolnosti, se kterými zákon spojuje zánik trestní odpovědnosti. Tyto okolnosti nastávají až po spáchání trestného činu, avšak dříve, než je o činu pravomocně rozhodnuto. To, čím se odlišují od tzv. okolností vylučujících protiprávnost je právě doba, kdy nastanou okolnosti, které vylučují trestnost. Na rozdíl od důvodů zániku trestní odpovědnosti, u okolností vylučujících protiprávnost jsou dány již v době spáchání činu. Tím se stávají činem, který není trestný již od svého počátku.⁹² Zánikem trestnosti zaniká tzv. trestněprávní vztah, z čehož vyplývá, že vůči pachateli není možno vyvozovat důsledky, které by jinak ze spáchání trestného činu vyplývaly. Stát jednou pro vždy přichází o právo uložit pachateli trest, a také pachatel nemá povinnost jemu uložený trest vykonat. K důvodům zániku trestní odpovědnosti je přihlíženo z úřední povinnosti.⁹³

Ve vztahu k mladistvým pachatelům vymezuje ZSM výslovně dva případy zániku trestní odpovědnosti mladistvých. Jedná se o účinnou lítost (§ 7 ZSM) a promlčení trestního stíhání (§ 8 ZSM). Jelikož je právní úprava u mladistvých ve vztahu speciality k právní úpravě obecné, uplatňují se také u mladistvých obecné důvody zániku trestní odpovědnosti, pokud to z povahy věci u mladistvých pachatelů přichází v úvahu. Jedná se o zánik trestnosti přípravy a pokusu trestného činu (§ 20 odst. 3, § 21 odst. 3 TZ), zánik trestnosti účastenství (§ 24 odst. 3), smrt pachatele, milost prezidenta republiky a případy zániku trestní odpovědnosti uvedené ve zvláštní části TZ (např. § 197, § 242).⁹⁴

4.2 Účinná lítost

Účinná lítost u mladistvých pachatelů je vymezena s určitými odchylkami oproti úpravě vztahující se k dospělým pachatelům, a to s ohledem na specifičnost mladistvých, převážně díky jejich věku. Trestnost činu, kterého se dopustil mladistvý, zaniká tehdy, jestliže mladistvý po spáchání činu svým chováním projevuje účinnou

⁹² JELÍNEK: *Trestní zákoník...*, s. 58.

⁹³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 336.

⁹⁴ JELÍNEK, Jiří, MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Linde, 2004, s. 20.

snahu po nápravě, dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, zejména nahradil způsobenou škodu, učinil opatření potřebná k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky, a trestný čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost (§ 7 ZSM).⁹⁵ Institut účinné lítosti zaručuje pachatelům, že nebudou trestáni, na druhé straně však také chrání zájmy chráněné TZ před škodlivými následky protiprávních činů. Zákonodárce klade na první místo ochranu těchto zájmů a roli sekundární příkládá zájmu na potrestání pachatele.⁹⁶

Podmínky, za kterých lze aplikovat institut účinné lítosti, zákonodárce popsal následovně. Musí se jednat o provinění, na které TZ stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřekračuje pět let, a dále, jestliže:

- a) provinění bylo dokonáno
- b) mladistvý po spáchání činu dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, anebo se o to pokusil, zejména nahradil způsobenou škodu, učinil opatření potřebná k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky,
- c) mladistvý svým chováním po spáchání činu projevil účinnou snahu po nápravě,
- d) čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost.⁹⁷

Vzhledem k už několikrát zmiňované specialitě ZSM k obecné úpravě, se jeví za důležité zmínit se o § 31 odst. 1 ZSM. Toto ustanovení reflektuje požadavek snížení doby trvání trestu odnětí svobody uvedené v TZ u mladistvých na polovinu. V případě aplikace účinné lítosti se ustanovení § 31 odst. 1 ZSM nepoužije. Smyslem této myšlenky je zabránit tomu, aby se účinná lítost podle ZSM mohla uplatnit u téměř všech provinění, kterých se dopustili mladiství, vyjma těch, za které TZ umožňuje uložit výjimečný trest (§ 31 odst. 3 ZSM).

Odstraněním následku se myslí porucha chráněného zájmu, která už vznikla, nebo její ohrožení již nastalo, ale mladistvý obnovil stav, který tady byl před jeho činem.⁹⁸ Napravením následku zákon zamýšlí aktivní činnost pachatele. Nebude se tak tedy jednat o předpoklad účinné lítosti, pokud byl škodlivý následek napraven bez

---

⁹⁵ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) [online]. [cit. 9. února 2015]. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgazv6mrrhbpwi6rnga>>.

⁹⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 350.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ ŠÁMAL, Pavel: K povaze provinění a účinné lítosti u mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 24, s. 887.

pachatelova přičinění působením jiných osob nebo sil.⁹⁹ Pokud není uvedení v předešlý stav možné alespoň v základních rysech, použití § 7 ZSM není možné aplikovat. K napravení následku postačí peněžitá náhrada způsobené škody nebo učinění potřebných opatření k její náhradě.¹⁰⁰ Odstranit nebo napravit je v zásadě potřeba všechny významnější újmy či škody, které jsou následkem provinění, a proto by nestačilo odstranit nebo napravit pouze některé z nich, i když byly nejzávažnější. Dle dikce ZSM je relevantní i pouhý pokus o odstranění nebo napravení následku. V případě, že snaha mladistvého o napravení všech následků provinění nebude úspěšná, účinná lítost mu přesto bude prospívat.¹⁰¹

Odstranění či napravení následků musí být dobrovolné. O dobrovolné jednání půjde, jestliže mladistvý koná na základě svobodné vůle a vyjadřuje tím pozitivní obrat vzhledem ke spáchanému provinění a jeho následkům. Na pohnutce mladistvého nezáleží.¹⁰² V průběhu let docházelo k posunům v nazírání na problematiku naplnění znaku dobrovolnosti ve vztahu k obavě z trestního stíhání. Na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu o dobrovolnost nejde, jestliže mladistvý jednal pouze na základě vědomostí (byť mylných), že jeho provinění je prozrazeno, nebo jednal-li pod tlakem bezprostředně hrozícího nebo probíhajícího trestního stíhání.¹⁰³ O několik let později se Nejvyšší soud ve svém usnesení vyslovil, že podmínky účinné lítosti jsou splněny i tehdy, pokud mladistvý přistoupil k nápravě ovlivněn obavou z možného trestního stíhání.¹⁰⁴

Účinná snaha po nápravě popisuje postoj mladistvého k jeho provinění, kdy mladý provinilec dozná svůj čin a tohoto činu lituje. Snahu po nápravě utvrzuje i svým jednáním, které směřuje k nápravě jeho činu (např. mladistvý přestane užívat drogy atd.). Je žádoucí, aby snaha po nápravě byla míněna vážně a aby směřovala k výsledku, kterého jde fakticky dosáhnout.¹⁰⁵ Poslední podmínkou je, aby čin spáchaný mladistvým neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo společnost. Tímto požadavkem je vyjádřen zájem na ochraně soukromého zájmu poškozeného, ale i veřejného zájmu společnosti. Institut zániku trestní odpovědnosti

---

⁹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 20. 7. 1979, sp. zn. 6 Tz 29/79

¹⁰⁰ ŠÁMAL: *K povaze provinění...*, s. 887.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 1964, sp. zn. 7 Tz 69/64

¹⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2001, sp. zn. 7 Tz 289/2000

¹⁰⁵ ŠÁMAL: *Zákon o soudnictví...*, s. 64 – 65.

by nebylo možné použít, pokud by trvale nepříznivé následky provinění nadále trvaly.¹⁰⁶

Při úvahách soudu, případně státních zástupců, zda užití institutu účinné lítosti, bude velmi důležité podrobně rozebrat, zda jsou opravdu naplněny všechny výše zmíněné předpoklady pro využití účinné lítosti a zda je dodržen účel zákona. Nicméně, jak ale vyplynulo z výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, v dnešní době nenachází účinná lítost častého uplatnění.¹⁰⁷

Jistou podobnost je možné nalézt u institutu odstoupení od trestního stíhání. Ač jde o institut procesní povahy a nejedná se o negativní podmínku trestnosti, jevílo se mi vhodné se v alespoň základních rysech zamyslet nad jeho uplatňováním, neboť v něm spatřuji určité společné rysy s účinnou lítostí. Odstoupení od trestního stíhání představuje jeden z odklonů určený pouze pro trestní řízení ve věcech mladistvých. Podklad pro aplikaci nalezneme v § 70 odst. 1 ZSM, a k odstoupení od trestního stíhání je tedy možné přistoupit, pokud se jedná o provinění, na které TZ stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři roky. Dále zde chybí veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého a s přihlédnutím k povaze a závažnosti provinění je možno od trestního stíhání odstoupit, pokud trestní stíhání není účelné a potrestání se nejeví jako nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění. Významné v případě obou institutů je tedy aktivní jednání mladistvého.

Odstoupení od trestního stíhání přichází v úvahu v případech, kde mladistvý úspěšně vykoná probační program, úplně či částečně nahradí škodu, vrátí bezdůvodné obohacení atd. a lze takové řešení považovat za dostatečné (§ 70 odst. 3 ZSM). Tímto je opět vyzdvížen již zmiňovaný princip restorativní justice, který nachází uplatnění v obou případech. Preferována je preventivní funkce trestního práva, před potrestáním pachatele.¹⁰⁸ Je však na místě poznamenat, že uplatnění odstoupení od trestního stíhání bude přicházet v úvahu i tehdy (za splnění všech ostatních předpokladů), pokud proviněním nebyla způsobena škoda.¹⁰⁹ Odstoupení od trestního stíhání představuje fakultativní možnost ukončení trestního stíhání a bude záležet na úvaze soudu, či státního zástupce, zda bude vhodné ho použít. Hlavní rozdíl tkví v tom, že trestnost činu na rozdíl od účinné lítosti nezanikne, ačkoliv

---

¹⁰⁶ ŠÁMAL: *K povaze provinění...*, s. 887.

¹⁰⁷ DIBLÍKOVÁ: *Zákon č. 218/2003 Sb.,...*, s. 213.

¹⁰⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 714.

¹⁰⁹ ŠÁMAL: *K povaze provinění...* s. 887.

se trestní stíhání stane neúčelným z důvodů chybějícího veřejného zájmu na potrestání pachatele.¹¹⁰ Aplikací odstoupení od trestního stíhání se na mladistvého hledí jako na nevinného, přestože se odstoupení zaznamenává do evidence Rejstříku trestů.¹¹¹ U účinné lítosti dochází k zániku trestnosti ex offa.¹¹² V případech, kdy provinění dle § 7 ZSM nebude dokonáno, i když ostatní požadavky pro uplatnění účinné lítosti budou naplněny, zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí se neuplatní.¹¹³ Bude tedy možné, v případě splnění ostatních podmínek § 70 ZSM, uvažovat o použití odstoupení od trestního stíhání, protože to lze uplatnit i v případě pokusů o provinění.¹¹⁴

4.3 Promlčení

Druhým institutem vedoucím k zániku trestnosti u mladistvého pachatele je promlčení trestního stíhání. Promlčením trestního stíhání zaniká trestnost provinění uplynutím doby, která je stanovena v zákoně.¹¹⁵ Konceptně je promlčení vymezeno stejně, jako u dospělých pachatelů, avšak rozdíly nalezneme v délce promlčecí doby, která je u mladistvých provinilců kratší než u dospělých pachatelů. Je tomu tak proto, aby motivovaly příslušné orgány k rychlejšímu a efektivnějšímu postupu a společenská reakce na spáchané provinění následovala v co možná nejkratší době po jeho spáchání, a co nejlépe dostála svému výchovnému poslání.¹¹⁶

Z dikce § 8 odst. 1 ZSM plyne, že trestnost činu u provinění zaniká uplynutím promlčecí doby, která činí:

- a) deset let, jde-li o provinění, na které trestní zákon stanoví výjimečný trest,
- b) pět let, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody stanovené trestním zákonem za spáchané provinění nejméně deset let,
- c) tři léta u ostatních provinění.

Důvody promlčení teorie rozlišuje na hmotněprávní a procesní. K hmotněprávním důvodům řadíme skutečnosti, že v souvislosti s plynutím času slábne, až zcela zaniká potřeba trestněprávně reagovat na provinění a to jak z

---

¹¹⁰ SOTOLÁŘ, Alexander. Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 6, s. 169.

¹¹¹ SOTOLÁŘ: *Odstoupení od trestního...*, s. 169.

¹¹² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 336.

¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5.1.2008, sp. Zn. 7 Tdo 1368/2008

¹¹⁴ ŠÁMAL: *Zákon o soudnictví...*, s. 580.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 341.

¹¹⁶ OSMANČÍK: *K některým kriminologickým...*, s. 27.

pohledu individuální prevence (u mladistvého, který delší dobu nespáchal provinění lze mít důvodně za to, že se v průběhu promlčecí doby polepšil), tak prevence generální (na spáchané provinění se v důsledku plynutí času zapomíná).¹¹⁷

Důvody procesní jsou naopak ty, které jsou spojeny s dokazováním. Plynutím času totiž slábne důkazní síla důkazů (některé mohou ztratit svou důkazní sílu, jiné mohou zaniknout úplně).¹¹⁸

Ohledně počátku, stanovení a přerušení promlčecí doby ZSM odkazuje na TZ, konkrétně do ustanovení § 34 odst. 2 až 5. Promlčecí doba tedy začíná běžet od chvíle, kdy bylo provinění dokonáno. U provinění pokračujících, hromadných či trvajících pak promlčecí doba běží od okamžiku, kdy bylo jednání ukončeno. Ve spojení s § 139 TZ pak promlčecí doba začíná plynout následující den poté, co nastala událost určující její počátek.

V průběhu plynutí promlčecí doby mohou nastat okolnosti, které znemožní běh promlčecí doby (tzv. stavení promlčení). Pokud však tyto překážky odpadnou, běh promlčecí doby bez dalšího pokračuje. Tyto překážky vymezuje § 34 odst. 3 TZ. Například mohu uvést, že do promlčecí doby se tak nebude započítávat doba, po kterou nebylo možno pachatele postavit před soud pro zákonnou překážku, nebo doba, po kterou bylo trestní stíhání přerušeno.

Naopak přerušení promlčecí doby, vymezené v § 34 odst. 4 reaguje na situace, kdy promlčecí doba, která uběhla, ztrácí na významu a počíná běžet promlčecí doba nová. Tak je tomu například při zahájení trestního stíhání pro provinění, o jehož promlčení jde, okamžikem podání obžaloby nebo spáchal-li pachatel v promlčecí době nové provinění, na které TZ stanoví trest stejný nebo přísnější.

Kdy uplynutím promlčecí doby nezaniká trestnost provinění, upravuje § 8 odst. 3 ZSM, který rovněž odkazuje na obecnou úpravu. § 35 TZ vymezuje taxativní výčet trestným činů (provinění), které jsou vyloučeny z promlčení (např. trestné činy uvedené v hlavě 13 zvláštní části TZ nebo teroristický útok). Jedná se převážně o činy závažné a s vysokým stupněm závažnosti, které v historii trestního soudnictví nad mládeží nejsou příliš častým jevem.

Zákonodárce při tvorbě ZSM nevěnoval úpravě promlčení velký prostor a jedině, co vymezil speciálně, jsou délky promlčecích lhůt. Ty byly sníženy na

¹¹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 341.

¹¹⁸ Tamtéž.

polovinu proti dospělým pachatelům, což se jeví jako vhodné vzhledem k rozdílnému vývoji u dospělých pachatelů, kteří jej už mají dokončený naproti mladistvým, kde se teprve formuje. Ostatní instituty promlčení byly ponechány s odkazem na TZ, což koresponduje s § 1 odst. 3 ZSM.

5. Kriminalita mladistvých

Kriminalitu je možné chápat jako jeden z nejzávažnějších sociálně patologických jevů. Jedná se o porušení důležitých sociálních norem, na které společnost reaguje ukládáním sankčních opatření obsažených v trestním kodexu.¹¹⁹

Kriminalita páchaná mladistvými je významná věc. Mladiství stojí na prahu života, osvojují si sociální normy, učí se žít v právním státě, v „mantinelech společnosti“. Mladiství ze sociálně slabého a nepodnětného prostředí mohou stát na rozcestí, na jakou stranu se vydat. Je proto velmi povzbuzující zjištění, že za poslední roky je možné pozorovat snižování trestné činnosti mladistvých osob (viz kapitola 5.3).

5.1 Specifické znaky trestné činnosti mladistvých pachatelů

Kriminální jednání mladistvých osob je odlišné od kriminálního jednání dospělých. Je to proto, že jednání mladistvých je často ovlivněno jejich nízkým věkem, nedokončeným psychickým vývojem, ale také malými zkušenostmi. Mladí jsou často snadněji ovlivnitelní okolím, některé situace si ještě neumí sami řádně vyhodnotit, nemají vlastní ucelené názory. I proto se často k trestné činnosti nechají „strhnout“ okolím (spoustu provinění právě páchají ve skupinách).¹²⁰

Z kriminologických výzkumů vyšlo najevo, že ve srovnání s dospělými se mladiství dopouštějí převážně méně závažné kriminality (viz kapitola 5.3), přičemž s přibývajícím věkem pak roste závažnost deliktů, ale zároveň se snižuje tolerance společnosti vůči tomuto jednání.¹²¹ Rysy, kterými je právě kriminalita páchaná mladistvými typická, vychází právě z jejich věku, nedokončeného vývoje či z nedostatku zkušeností. Děti nepromyšlejí páchání skutků, jednají prvoplánově, často impulzivně. Nemají činy podrobně promyšlené, a tak se můžeme setkat s tím, že neumí řádně odstraňovat stopy po páchané činnosti, k jednání neužívají vhodné nástroje. U mladých lidí můžeme pozorovat neschopnost odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu, mívají problém se svými potřebami vzdát. Předmětem útoku jsou často věci, které vychází z odlišného hodnotového cíle než u dospělých. Jedná

¹¹⁹ MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997, s. 2.

¹²⁰ MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 83.

¹²¹ KAISER, Günther. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994. s. 195.

se většinou o věci moderní, pro pachatele atraktivní. Typičtější je páchaní trestné činnosti ve skupině se spolupachateli. Věci získané z trestné činnosti si pak členové skupin rozdělují a při dělení je patrná určitá hierarchie. Často skupiny dětí pojmají páchaní trestné činnosti jako určitý druh zábavy. Může tak docházet k negativnímu dotváření osobnosti a zároveň tyto skupiny často inklinují k vytváření extremistických hnutí.¹²² Mladiství často jednájí emočně a impulzivně, přičemž skutky páchají značně živelně, často za použití násilí, což může vyústit ke škodám a devastacím věcí. Vzhledem k věku a nezkušenostem rádi experimentují, a to například s alkoholem, který může zvyšovat agresivitu nebo vyvolávat nepředvídatelné reakce. Pozitivním jevem, který často vede k objasnění kriminálního jednání mladistvého, je potřeba pochlubit se se svým jednáním dalším osobám.¹²³

5.2 Vybrané příčiny kriminality mladistvých pachatelů

Není možné vymezit jednotný výčet příčin, které vedou mladistvé pachatele ke kriminálnímu chování. Tak, jak je každý člověk jedinečný, tak i příčiny a motivy trestné činnosti jsou velmi pestré a rozličné, v závislosti na různorodých faktorech. Podmínkou trestné činnosti jsou převážně takové situace, které usnadňují příčině její působení tím, že vyvolávají, usnadňují, či podporují páchaní trestných činů a dělíme je na objektivní (tedy vnější společenské vlivy) a subjektivní (psychické a fyzické vlastnosti jedince).¹²⁴

Mezi objektivní faktory řadíme takové, které jedince ovlivňují zvenčí, a to především prostředí kde vyrůstá, psychické zvláštnosti určitého věku, demografické faktory a společenské změny. Subjektivní faktory jsou pak např. dědičnost, duševní poruchy, či psychický vývoj jedince.¹²⁵

Nejdůležitějším objektivním faktorem je bezesporu rodina, která působí jako první sociální prostředí, se kterým se dítě setkává. Typický mladý provinilec tak může pocházet z neúplné či finančně nezabezpečené rodiny, může jít o dítě ochuzené o rodičovskou lásku.¹²⁶ Jestliže rodinné zázemí není stabilní, úplné, nebo postrádá

---

¹²² NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*, 2. Vydání. Praha: ASPI Publishing, 2004. s. 380 – 385.

¹²³ GJURIČOVÁ, Jitka, ŽÁRSKÝ, Martin. Vývoj kriminality v České republice se zvláštním zřetelem na kriminalitu dětí a mládeže. *Kriminalistika*. 1999, roč. 32, č. 1, s. 7.

¹²⁴ SEJČOVÁ, Ľuboslava. Osobnostná charakteristika deliktventnej mládeže v Slovenskej republike. *Kriminalistika*, 2002, roč. 35, č. 4, s. 293.

¹²⁵ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. s. 279.

¹²⁶ SEJČOVÁ: *Osobnostná charakteristika...*, s. 297.

mužský nebo ženský vzor, může mladistvý k trestné činnosti tíhnout více, neboť nestabilní rodinné prostředí je zralé vytvářet předpoklady pro kriminální kariéru větší měrou, než u dětí z řádně fungujících a zajištěných rodin.¹²⁷ Dalším významným prostředím jsou předškolní zařízení, škola a vrstevníci. Zahájením školní docházky dítěti začíná nová životní etapa, ve které se musí začít přizpůsobovat novému životnímu rytmu a novým autoritám. Žádá se po něm, aby se přizpůsobilo a zároveň se podrobilo hodnocení ze strany autorit, což může být pro některé obtížné. Vyšší riziko sociálního selhání nesou jedinci s horším prospěchem, s vyšším potenciálem agresivity. Neprospívající žáci zařazováni do speciálních tříd, bývají svým způsobem vyloučeni z některých společenských aktivit, čímž mohou nabývat pocitu, že nemají co ztratit, a snadněji tak inklinují k dráze delikventa.¹²⁸

Vrstevníci jsou často pro děti, které vyrůstají bez rodičovského zájmu tzv. zázemím, avšak to není často bezproblémové. Děti bez dobrého rodinného zázemí mohou často partu brát jako svou náhradní rodinu, která s ním sdílí jeho zájmy, ale i problémy. Aby se dítě do party začlenilo a bylo považováno za regulérního člena, klade si za cíl v partě obstát a sdílet její hodnoty. Snaží se partě podrobovat v jejich názorech i chování.¹²⁹ Mnohdy volí cestu spočívající v zavděčení se vrstevníkům, a to často tím nesprávným způsobem, což může představovat potencionální start směřující k budoucímu kriminálnímu jednání.

5.3 Statistika trestné činnosti mládeže od roku 2010

Média nám předkládají informace o trestné činnosti páchané mladistvými pachateli a veřejnost může mít zkreslené představy o četnosti spáchaných provinění. Proto jsem se v této kapitole zabývala statistickými daty trestné činnosti mládeže. Mým cílem bylo zjistit, zda trestná činnost mládeže od roku 2010, tedy od účinnosti nového TZ, do roku 2013 (statistická data za rok 2014 v době zpracování mé diplomové práce ještě nebyla k dispozici) stoupala nebo klesala.

Při vypracovávání statistiky jsem pracovala s daty odsouzených mladistvých pachatelů.¹³⁰ Vycházela jsem z Ročenek kriminalistiky, které každý rok zpracovává Ministerstvo spravedlnosti a jejich prostřednictvím jsem se pokusila zjistit případný

¹²⁷ NOVOTNÝ: *Kriminologie*, s. 391.

¹²⁸ MATOUŠEK, KROFTOVÁ: *Mládež a ...*, s. 75.

¹²⁹ Tamtéž, s. 83.

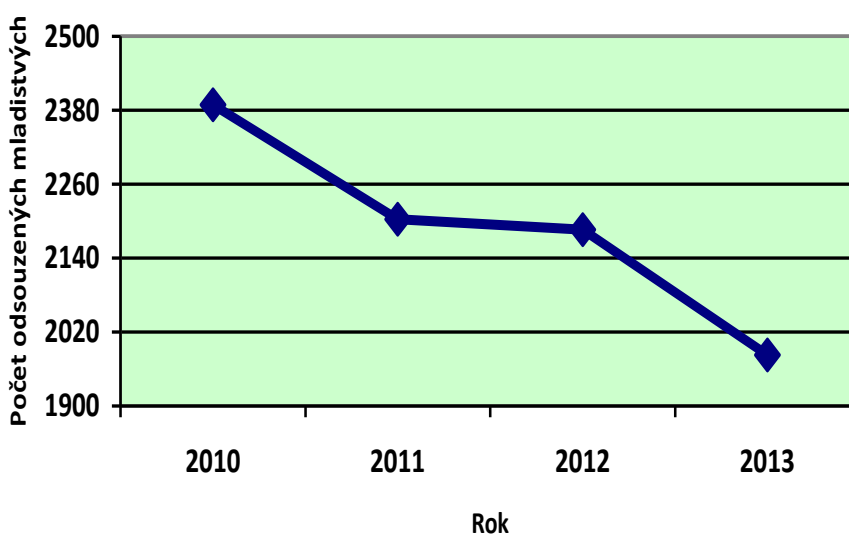
¹³⁰ Statistické ročenky kriminality. Dostupné na <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>

nárůst, stagnaci nebo pokles trestné činnosti páchané mladistvými a zjistit druhy provinění, za které byli mladiství pachatelé odsouzeni nejčastěji.

Ze statistik za rok 2010 – 2013 vyplynulo následující: V roce 2010 bylo pravomocně odsouzeno 2389 mladistvých, v roce 2011 se jednalo o 2203 odsouzených mladistvých, v roce 2012 bylo pravomocně odsouzeno 2186 pachatelů a v roce 2013 již jen 1983, (viz Graf č. 2) což jednoznačně ilustruje pokles trestné činnosti mladistvých pachatelů od roku 2010.

Graf č. 2:

V letech 2010 až 2013 páchali mladiství nejčastěji majetkovou trestnou činností, tedy trestné činy obsažené v hlavě V. TZ, následně pak trestné činy z hlavy II. TZ a na třetím místě, vyjma roku 2010, páchali trestné činy z hlavy X. TZ. V roce 2010 byly na třetím místě nejčastěji páchané trestné činy uvedené v hlavě I. TZ.

Na základě statistik vyšlo najevo, že nejčastějším proviněním mladistvých osob byla krádež. Pak následovala provinění výtržnictví, porušování domovní svobody a loupež. Konkrétní počty v jednotlivých letech zobrazuje následující tabulka:

Rok	Krádež	Výtržnictví	Loupež	Porušování domovní svobody
2010	1058	287	281	285
2011	1032	281	254	250
2012	1019	340	198	298
2013	872	292	221	278

Z tabulky vyplývá, že téměř pětinasobně co do počtu provinění dominovala krádež. Nyní se zamyslím nad otázkou, proč je krádež nejčastěji páchaným proviněním a jaké podněty vedou mladé pachatele k naplňování právě této skutkové podstaty.

Není překvapivým jevem, že ke krádežím často inklinují takoví pachatelé, kteří pochází a vyrůstají v sociálně nestimulujícím prostředí. Rodiče se dětem nevěnují. Často tyto rodiny žijí pouze ze sociálních dávek a nezřídka i rodiče mladistvých jsou sami, opakovaně, trestáni pro majetkovou trestnou činnost. Děti se učí i nápodobou a tento model není pro mladistvého dobrým vzorem. Silným podnětem k protiprávnímu jednání může být přání vlastnit to, co mají vrstevníci a touha může být tak silná, že mladistvý pachatel jí neodolá.

Páchání majetkové trestné činnosti, jak uvádí profesor Novotný, je často ovlivněno potřebou uspokojit svou touhu ihned, nečekat na tzv. vhodnější konstelaci podmínek pro uspokojení svého záměru. V současné době je možno pozorovat obrovský nárůst nabídky proti poptávce, což nechvalně souvisí s neschopností mladých lidí odolat lákadlům moderního života, nebo určitého životního stylu. Tito mladí lidé se pak v důsledku nedostatečného množství finančních prostředků uchylují k nelegální cestě získání věcí, které považují za moderní a atraktivní.¹³¹ Jinou skupinou mladistvých, kteří se mohou dopouštět krádeží, mohou být naopak mladí lidé, pocházející z ekonomicky dobře zabezpečených rodin. Oba rodiče jsou pracovně vytíženi a nemají na své děti čas. Tyto děti, s mnohdy dostatečným kapesným, mohou krádeže páchat pro tzv. „adrenalinový zážitek“ nebo „vstupenku do party“. A také bych nechtěla opomenout skupinu mladistvých, kteří se krádeží dopouštějí pod vlivem drog nebo alkoholu. Osoby drogově závislé, pokud nemají

¹³¹ NOVOTNÝ: *Kriminologie*, s. 382 – 383.

dostatek peněz, jednají bez zábran, vedeni jedinou touhou si nelegální cestou obstarat finanční prostředky k nákupu drog. Jejich rozpoznávací a ovládací schopnosti jsou snižené. Neuvědomují si nebezpečnost svého jednání, někdy i riziko snadného odhalení (např. je jim lhostejné, že jsou sledováni kamerovým systémem).

Jsem si vědoma, že v praxi bychom důvodů našli jistě více, já se však domnívám, že výše uvedené patří mezi ty nejvýznamnější.

6. Stručný exkurz do vybrané zahraniční právní úpravy trestní odpovědnosti mladistvých

V této kapitole se budu stručně zabývat trestní odpovědností mladistvých ve vybraných státech Evropy. Pro mou diplomovou práci jsem si vybrala právní úpravu polskou a slovenskou, a to proto, že jde o státy nám velmi blízké, ať už z geografického hlediska, z důvodů společné historie, nebo i proto, že právní úpravy takto příbuzných států mohou mít společné rysy. Rozhodující byl i fakt, že jsem měla v rámci studijního pobytu možnost strávit jeden semestr v Polsku, kde jsme se v rámci výuky zabývali přímo trestní odpovědností mladých provinilců v Polsku. Než přejdu k samotné komparaci našich sousedů, stručně popíšu modely systému soudnictví pro mládež.

V následující části se blíže zaměřím jen na dva modely, protože mám za to, že tyto se řadí mezi základní. Jsou jimi sociálně-opatrovnícký model (social welfare model) a model justiční (justice model). Dále rozlišujeme např. restorativně – terapeutický, vývojový či korporativní model. Sociálně-opatrovnícký model chápeme jako systém služeb pro děti a mladistvé. Za základní cíl si klade blaho mladistvých. Vychází se zde z teorie, že trestné jednání je zapříčiněno nedostatky, a to jak ekonomickými, tak psychickými, přičemž tyto nedostatky není možno odstranit uložením trestu delikventovi státem. Systém nerozlišuje mezi mládeží delikventní a nedelikventní, což plyne ze snahy zajistit jednotný systém služeb pro děti a mladistvé, protože ty mají stejné potřeby. Tento systém je typický pro Polsko.¹³² Naopak model justiční, který je typický např. pro Německo či Rakousko, vystředil model výše zmíněný, neboť ten byl často kritizován, že je založen na retributivním pojetí spravedlnosti, kdy potrestání chápe jako nutnost. Způsob a forma potrestání jsou určovány na základě konkrétního činu. Dle justičního modelu jsou všichni jednotlivci obdařeni rozumem, tedy jsou plně odpovědní za své činy a záleží tak na jejich svobodné volbě, zda se zachovají protiprávně či nikoliv, z čehož vyplývá i odpovědnost založená právem. Předně vychází z principů „každému, co si zaslouží“, z principu proporcionality a z principu rovnosti, tedy stejného zacházení v obdobných

---

¹³² ZEŽULOVÁ: *Trestní zákonodárství...*, s. 109.

případech. Úkolem systému soudnictví je posoudit stupeň odpovědnosti pachatele a trest přizpůsobit závažnosti spáchaného činu.¹³³

České soudnictví pro mládež vychází jak z modelu sociálně - opatrovnického, tak obsahuje i prvky modelu justičního.¹³⁴

6.1 Trestní odpovědnost mladistvých v Polsku

Polský systém soudnictví nad mládeží vychází ze systému sociálně – opatrovnického. O trestním právu nad mládeží, tak jak je tomu u nás, však v Polsku hovořit nemůžeme. Toto odvětví nespadá do trestního, ani do rodinného práva, a proto se bude jednat o tzv. právo svého druhu.¹³⁵ Postup ve věcech mladistvých upravuje Zákon o postupu ve věcech mladistvých (Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich) z roku 1982. Tento předpis upravuje specifická řízení jako zjišťovací, opatrovnicko-výchovné, nápravné, odvolací a vykonávací. Jednotnou definici (jak je tomu v české právní úpravě), kdo je „nieletním“ (mladistvým), v polské úpravě nenalezneme.¹³⁶ Výše zmíněný zákon však vymezuje v Art. 1. § 1, že ustanovení tohoto zákona se použijí na:

- 1) osoby mladší 18 let, za účelem předcházení a potírání demoralizace¹³⁷
- 2) řízení v případech trestuhodných činů, kterých se dopustily osoby, které dosáhly 13. roku věku, ale nedovršily 17. roku věku
- 3) řízení ve věcech výchovných nebo nápravných prostředků vůči osobám, kterým byly uloženy, avšak pouze do doby, než tyto osoby dosáhnou 21 let.

Z toho vyplývá, že zákon nezahrnuje pouze osoby, které spáchaly trestuhodný čin mezi 13. a 17. rokem věku, ale také osoby mladší 18 let, které vykazují problematické chování, jež není přímo zakázané trestním právem, ale vyazuje znaky tzv. demoralizace (tedy jsou „na dobré cestě“ stát se pachatelem).

---

¹³³ MATIAŠKO, Maroš. Modely systémov súdництва pre mládež. *Trestněprávní revue*, 2011, roč. 10, č. 8, s. 232 – 238.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ KREJČÍŘÍKOVÁ, Kateřina. Hranice trestní odpovědnosti mladistvých ve vybraných evropských zemích. *Státní zastupitelství*, 2008, roč. 6, č. 5, s. 37

¹³⁶ WALACH, Adam. Trestání mladistvých v Polsku. *Státní zastupitelství*, 2010, roč. 8, č. 5, s. 18.

¹³⁷ Viz STANDO – KAWECKA, Barbara. *Prawo karne nieletnich: Od opieki do odpowiedzialności*. 1. vydání. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer Business, 2007, s. 301 : Trestní zákon nedefinuje, co se míní demoralizací. Vymezuje však některé okolnosti, či typy chování, které známky demoralizace obsahují. Jde např. o záškoláctví, požívání drog, útěky z domova apod. Důležité je zmínit, že není stanovena žádná minimální věková hranice pro mladistvé, jež vykazují znaky demoralizace.

Pojem tzv. trestuhodného činu rovněž nekoresponduje s vymezením provinění v české právní úpravě. Trestuhodným činem jsou trestné činy (przestępstwo), a to včetně trestných činů daňových (przestępstwo skarbowe), které jsou separátně upraveny ve finančním trestním zákoně (Kodeks karny skarbowy), dále pak taxativně vymezené přestupky dle zákona o přestupcích (Kodeks wykroczeń) spáchané osobami ve věku 13 – 17 let. Pokud se těchto činů dopustí osoby mladší 13 let, nepůjde o trestuhodný čin, nýbrž o znak tzv. demoralizace.¹³⁸

Pachatelé zakázaného činu, kteří nedosáhli 17 let, jsou zásadně trestně neodpovědní, neboť jim nemůže být připisována vina. To však neplatí v případech tzv. výjimečné trestní odpovědnosti mladistvých. Jedná se o případy, kdy osoby dovršivší 15 let spáchaly zvlášť závažný trestný čin (např. vražda, ublížení na zdraví). Společným znakem těchto činů je použití násilí nebo vyvolání obecného ohrožení a spáchání je možné pouze úmyslně.¹³⁹ V těchto případech bude s provinilcem zacházeno srovnatelně, jako s dospělým pachatelem.¹⁴⁰

Reakcemi na spáchání trestuhodného činu jsou výchovné, léčebné a nápravné prostředky. Na základě vyjádření polského Nejvyššího soudu ze dne 18. září 1984 (III KR 237/84) nejsou prostředky trestem, a to ani trestem sui iuris. Cílem není represe, nýbrž výchovné působení na mladistvého. Trestní opatření, jaké upravuje český ZSM polská Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich nezná. Trestní prostředky jsou zastoupeny přímo v polském trestním zákoně a rozhoduje o nich trestní soud (což bude aplikováno v případech, kdy se povede řízení s osobou starší 15 let, která se dopustila zvlášť závažného trestného činu), zatímco o opatřeních výchovných, léčebných a nápravných rozhodují rodinné soudy.¹⁴¹ Řízení se pak vede dle občanského zákoníku.¹⁴² Rodinné soudy jsou zvláštní články okresních soudů, kterým jsou svěřeny široké kompetence ohledně věcí týkajících se rodiny, včetně zásahů do rodičovské zodpovědnosti a řízení ve věcech mladistvých v důsledku páchaní trestuhodných činů a demoralizace. Tyto soudy mohou ukládat povinnosti přímo i rodičům.¹⁴³ I když je polská právní úprava v některých aspektech od české právní úpravy velmi odlišná, zamlouvá se mi její flexibilita. Na první pohled

---

¹³⁸ STANDO – KAWECKA: *Prawo karne nieletnich...*, s. 301.

¹³⁹ WALACH, Adam. *Trestání mladistvých...*, s. 19.

¹⁴⁰ KREJČÍŘÍKOVÁ: *Hranice trestní odpovědnosti...*, s. 38.

¹⁴¹ WALACH: *Trestání mladistvých...*, s. 18 – 21.

¹⁴² KREJČÍŘÍKOVÁ: *Hranice trestní odpovědnosti...*, s. 37.

¹⁴³ STANDO – KAWECKA: *Prawo karne nieletnich...*, s. 302.

je z ní patrné, že nazírá na potřeby mladých provinilců s cílem jejich následného začlenění zpět do společnosti. To vše provádí na základě individualizace každého konkrétního provinilce s přihlédnutím k jeho osobnosti.

6.2 Trestní odpovědnost mladistvých na Slovensku

K 1. 1. 2006 nabyly na Slovensku účinnosti nové trestněprávní kodexy. Byly jimi zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, a zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok. Slovensko se řadí mezi ty státy, které nemají speciální normu pro vymezení trestné činnosti mladých pachatelů, a proto je nutno ji hledat v Trestnom zákone a Trestnom poriadku.¹⁴⁴

Přijetím těchto dvou norem dostalo trestní právo nad mládeží velkých změn. Významnou změnou bylo rozšíření trestní odpovědnosti i na čtrnáctileté osoby, dále pak nové možnosti aplikace alternativních sankcí a využívání zvláštních způsobů řízení. Mládež na Slovensku je rozlišována v rámci tří skupin, tedy děti, mladiství a osoby blízké věku mladistvých. Děťmi jsou osoby, které v době spáchání činu nedovršily 14 let, a v případě trestného činu sexuálního zneužívání (§ 201 STZ) ty, které nedovršily 15 let. Děti trestně odpovědné nejsou. Pokud se dopustí činu jinak trestného, lze jim uložit výchovná opatření zakotvená v příslušných předpisech rodinného práva.¹⁴⁵ Mladiství jsou definováni v § 94 STZ. Jsou to osoby, které v době spáchání činu dovršily 14 let, ale nepřekročily 18 let.

Zastánci změny v prosazování snížení hranice z 15 let na 14 let byli na Slovensku úspěšnější než zastánci této změny u nás. Nutnost změny viděli především v nárůstu kriminality mladistvých a zároveň zvyšování závažnosti trestné činnosti, či zneužívání trestně neodpovědných dětí a jejich beztrestnosti k jejímu páčání.¹⁴⁶ Zajímavě slovenští legislativci vyřešili otázku trestného činu sexuálního zneužívání (§ 201 STZ). Dle ustanovení § 22 odst. 2 STZ je trestní odpovědnost pachatele za tento trestný čin podmíněna dovršením patnáctého roku věku. Je to proto, že skutková podstata trestného činu dle § 201 STZ chrání primárně mravní a tělesný vývoj dětí mladších 15 let.¹⁴⁷ Slovenský zákonodárce tímto způsobem poskytl

---

¹⁴⁴ HULMÁKOVÁ, Jana. Nad slovenským trestním právem mládeže. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 4, s. 93.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo hmotné (osobitná časť)*. 1.vydání. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s. 113.

zvýšenou ochranu dětem mladším 15 let před zneužíváním ze strany těch pachatelů, kteří v době spáchání činu dovršili 15 let.¹⁴⁸

Subjektivní úvahou, jaká byla motivace slovenských zákonodárců k takové změně, jsem dospěla k těmto závěrům:

1. Zajistit potencionálnímu dospělému pachateli tzv. „právní zábranu“ pohlavně či jinak zneužívat osoby mladší 15 ti let a tím negativně působit na jejich mravní vývoj. V případě, že by se takového skutku dopustil, hrozil by mu trestní postih i u osoby mladší 15 let.

2. Neodsuzovat pachatele ve věku 14 – 15 let za mravnostní delikt sexuálního zneužívání podle § 201 STZ. V těchto letech děti začínají dospívat. Procházejí pubertou, která působí nejen na jejich fyzický, ale i psychický vývoj a právě ten by mohl mít zásadní vliv. Odsouzením tak mladých pachatelů na počátku života pro mravnostní delikt, který může mít různou intenzitu, by mohlo jejich duševní vývoj negativně poznamenat, třeba i tím způsobem, že by mohli ztratit zábrany a dopouštět se trestné činnosti opakovaně i po dosažení zletilosti.

Osobu blízkou věku mladistvému je podle § 127 odst. 2 STZ osoba, která dovršila 18 let, avšak nepřekročila 21. rok věku. V souladu s § 36 písm. d) je právě polehčující okolností, pokud se trestného činu dopustí osoba blízká věku mladistvému.

Stejně jako u nás, i zde se uplatňuje tzv. relativní trestní odpovědnost, jako samostatná podmínka trestní odpovědnosti, která se odráží v ustanovení § 95 odst. 1 STZ. Je nutné, aby mladistvý mladší 15 let dosáhl v době spáchání činu takové úrovně rozumové a mravní vyspělosti, aby byl schopen rozpoznat protiprávnost a zároveň ovládat své jednání. U mladistvých, kteří dovršili 15 let, je však trestní odpovědnost vymezena absolutně bez ohledu na konkrétní stupeň rozumové a mravní vyspělosti.

S novou právní úpravou došlo ke změnám v ukládání sankcí, které slovenská úprava rozlišuje na výchovná a ochranná opatření a tresty. Zároveň došlo k rozšíření alternativních trestů vzhledem k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, přičemž některé lze uložit i mladistvým (např. trest povinné práce).¹⁴⁹

¹⁴⁸ Ďurana, Vladimír. In ČENTĚŠ, Jozef (ed). *Komentár k trestnému zákonu č. 300/2005 Z.z.* 1. vydání. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 42.

¹⁴⁹ HULMÁKOVÁ, Jana. Nad slovenským trestním právem mládeže. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 4, s. 93.

Slovenská právní úprava stejně jako česká právní úprava rozlišuje trestný čin na přečin a zločin (§ 9). Přečinem se rozumí nedbalostní trestný čin nebo takový úmyslný trestný čin, kde horní hranice trestu odnětí svobody nepřevyšuje 5 let. V souvislosti s mladistvým je důležitý § 95 odst. 2, který vylučuje trestnost přečinu, dopustil – li se jej mladistvý a zároveň je závažnost tohoto přečinu malá.

Zánik trestnosti pak může nastat z důvodu promlčení. Institut účinné lítosti slovenská právní úprava jako důvod zániku trestnosti u mladistvých výslovně upravený nemá. Česká úprava tento institut sice má, nicméně jeho využití v praxi není poskytován značný prostor.¹⁵⁰

Komparací těchto dvou právních úprav jsem nabyla dojmu, že jsou vcelku, až na výjimky, podobné. Zřejmě i tím, že dlouhou dobu pro obě země platil jednotný kodex. Nejvýraznější odlišností je snížení věkové hranice trestní odpovědnosti na 14 let. Veřejnost v České republice nemá na otázku, zda zachovat současnou věkovou hranici trestní odpovědnosti mladistvých, shodnou odpověď (viz kapitola 3.1.1). Svým průzkumem (viz kapitola 5.3) jsem zjistila ve zkoumaném období pokles trestné činnosti páchané mladistvými. Proto se mi jeví v současné době, či v době brzké budoucnosti snížení hranice trestní odpovědnosti jako bezdůvodné. Slovenská právní úprava však může být pro naše zákonodárce hodnotnou inspirací, pokud trestná činnost mladistvých začne narůstat a otázka snížení hranice trestní odpovědnosti začne být aktuální.

---

¹⁵⁰ DIBLÍKOVÁ: *Zákon č. 218/2003 Sb.,...*, s. 213.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo seznámení s vybranými problémy trestní odpovědnosti mladistvých. Dlouhá léta trvalo, než problematika trestní odpovědnosti mladistvých byla upravena samostatně a nepředstavovala pouze výjimku z obecné právní úpravy. Je to již více než deset let, kdy ZSM vstoupil v účinnost. To podle mého názoru není krátká doba na zhodnocení, zda změny, které s sebou přinesl, byly ku prospěchu, či naopak. Mám-li se zamyslet nad tím, zda odtržení trestní úpravy mladistvých do samostatné úpravy bylo přínosem, já tuto změnu hodnotím kladně. Jestli má být s dětmi a mladistvými vzhledem k jejich nedozrálosti a nedokončenému vývoji zacházeno odlišně, pak je nutné, aby existovala speciální norma, která bude odrážet zvláštní postupy vůči mladým provinilcům. S přijetím nového ZSM bylo podle mého názoru tomuto požadavku vyhověno.

Jako jeden z hlavních cílů si nový zákon kladl uplatňování principu restorativní justice, na kterém je také založen. Klade do pozadí potrestání viníka proti zájmu na jeho výchovném působení včetně jeho zpětného začlenění do společnosti. Tento postup zákonodárců hodnotím pozitivně, neboť je větší šance dosáhnout nápravy u mladých lidí, u kterých ještě intelektuální a sociální vývoj nedostál konce, než u dospělých. Co však v naší právní úpravě schází, je institut, který by řešil nedodržování výchovných opatření. Jako na model hodný následování bych ráda poukázala na německou právní úpravu, která pro tento případ zavádí tzv. vězení pro mladistvé, která zastupují jak roli výchovnou, tak sankční.

S přijetím nového zákona také došlo k vymezení nových zásad a terminologie. Co však původní návrh zákona zamýšlel, ale tuto myšlenku se nepodařilo zrealizovat, bylo zavedení pojmu tzv. mladého dospělého. Tuto skutečnost kladně nehodnotím. Domnívám se, že by bylo vhodné zamyslet se opět nad zavedením tohoto termínu do právní úpravy, neboť by mohl posloužit jako pomyslný přechod mezi mládím a dospělostí. O pozitivním vnímání tohoto institutu svědčí i zavedená praxe některých evropských států.

ZSM vymezuje trestní odpovědnost mladistvých jako tzv. relativní. Podmínky trestní odpovědnosti u mladistvých jsou vnímány rozdílně než u dospělých pachatelů. Primární odlišnost tkví ve vymezení rozumové a mravní vyspělosti, jakožto obligatorním znaku trestní odpovědnosti. Jestli se však v souvislosti s touto podmínkou jedná o speciální druh přičetnosti nebo o samostatnou podmínku trestní

odpovědnosti, v našem právním prostředí nepanuje jednoznačné mínění. Zastávám názor, že jde o samostatný znak provinění a argumenty podporující tuto tezi vyjadřuji v závěru kapitoly 3.1.3.

Nejdiskutovanějším tématem byla bezesporu věková hranice trestní odpovědnosti, jejíž snížení a následné opětovné zvýšení na 15 let doprovázelo přijetí ZSM. Osobně si nemyslím, že snížením hranice trestní odpovědnosti by výrazně poklesla kriminalita mladistvých (ta by naopak mohla narůst, neboť by se trestně odpovědnými staly osoby, které současné trestní právo nepovažuje za trestně odpovědné). Se současnou právní úpravou se ztotožňuji. Ta ponechala hranici trestní odpovědnosti na 15 letech. Změna na 14 let by s sebou mohla přinášet řadu problémů, počínaje faktem, že v 15 letech děti končí povinnou školní docházku a tím je tento mezník považován za pomyslnou hranici, kdy se stanou dostatečně rozumově vyspělými. Snížením věkové hranice a uložením opatření podle ZSM by mohl nastat výrazný zlom do jejich sociálního vývoje. Navíc, ZSM nabízí poměrně pestrou paletu opatření, která lze uložit dětem mladším 15 let, které se dopustí činu jinak trestného. Přínosným se mi jeví zavedení dvojí hranice trestní odpovědnosti, což by znamenalo, že u nejzávažnějších provinění, vymezených taxativně, by byla stanovena dolní hranice např. na 13 let. Tito mladí delikventi by však podléhali vyšetření znalcem, který by zkoumal, jako moc si uvědomují následky svého chování. Co by bylo možná ještě účinnější, je angažovanost státu ve věcech prevence. Je efektivnější trestné činnosti předcházet než snášet její důsledky a trestat ji. Stát by se měl angažovat v různých sociálních programech a projektech s důrazem na prevenci, a to jak prostřednictvím škol tak v rámci volnočasových aktivit mladých lidí.

Dále jsem se věnovala reakcím, které ZSM poskytuje trestně neodpovědným osobám v důsledku jimi spáchaného činu jinak trestného a zánikem trestnosti. Ten může nastat z důvodu promlčení, či uplatnění účinné lítosti.

Krátký pohled do oblasti specifík kriminality mládeže a jejich vybraných příčin jsem poskytla v předposlední kapitole. Zároveň jsem se touto kapitolou pokusila zmapovat, zda kriminalita mladistvých narůstá nebo klesá. Na základě provedeného srovnání trestné činnosti mládeže za poslední čtyři roky vyšlo najevo, že trestná činnost mladistvých se za poslední roky zvolna snižuje a současně na první příčce nejčastěji páchaných provinění mladých provinilců již několik let dominuje provinění krádeže.

Pro poslední kapitolu jsem si vybrala problematiku komparace české, polské a slovenské právní úpravy. Protože mne zajímaly odlišnosti v takto geograficky blízkých a historicky spjatých zemích, zaměřila jsem se na společné, ale také odlišné prvky.

Myslím si, že současná právní úprava v podstatných rysech splnila očekávání, která do ní byla vkládána. Současnou trestní právní úpravu nad mladistvými, která představuje nedílnou součást českého trestního práva, hodnotím jako poměrně zdařilou a schopnou plnit účel a roli, pro něž byla vymezena.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

1. ČENTÉŠ, Jozef a kol. *Komentár k trestnému zákonu č. 300/2005 Z.z.* 1. vydání. Bratislava: Eurokódex, 2013, 880 s.
2. IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo hmotné (osobitná časť)*. 1.vydání. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s. 113
3. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2009, 904 s.
4. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, 816 s.
5. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, 1216 s.
6. JELÍNEK, Jiří, MELICHAROVÁ, Dita. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Linde, 2004, 144 s.
7. KAISER, Günther. *Kriminologie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1994, 268 s.
8. KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. (Trestní právo hmotné - Obecná část)* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 834 s.
9. KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 968 s.
10. KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, 544 s.
11. LORTIE, Serge a kol. *Soudnictví pro mladistvé. Příručky Ministerstva spravedlnosti v České republice*. 1. vydání. Praha: Institut MS ČR pro další vzdělávání, 2000, 319 s.
12. MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Sociálně patologické jevy u mládeže a návrh opatření k omezení jejich vzniku*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997, s. 2.
13. MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, 340 s.
14. MIŘIČKA, August, SCHOLZ, Otto. *O trestním soudnictví nad mládeží*. 1. vydání. Praha: Československý kompas, 1932, 309 s.
15. NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*, 2. Vydání. Praha: ASPI Publishing, 2004, 451 s.

16. SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004, 250 s.
17. SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000, 468 s.
18. STANDO – KAWECKA, Barbara. *Prawo karne nieletnich: Od opieki do odpowiedzialności*. 1. vydání. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer Business, 2007, 369 s.
19. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákon: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2009, 2528 s.
20. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007, 988 s.
21. VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 66 s.
22. ZEZULOVÁ, Jana. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 247 s.

Časopisecké články a sborníky dokumentů

1. DIBLÍKOVÁ, Simona. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v praxi. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 4, č. 9, s. 213 – 217.
2. GJURIČOVÁ, Jitka, ŽÁRSKÝ, Martin. Vývoj kriminality v České republice se zvláštním zřetelem na kriminalitu dětí a mládeže. *Kriminalistika*. 1999, roč. 32, č. 1, s. 3 – 26.
3. HULMÁKOVÁ, Jana. Nad slovenským trestním právem mládeže. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 4, s. 93 – 101.
4. JELÍNEK, Jiří. K trestní odpovědnosti mladistvých. *Kriminalistika*, 2005, roč. 38, č. 2, s. 125 – 131.
5. JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestného činu. *Bulletin advokacie*, 2009, roč. 38, č. 10, s. 36 – 42.
6. JELÍNEK, Jiří. Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení (poznámky k orientačnímu studiu). *Bulletin advokacie*, 2003, roč. 32, č. 11, s. 34 – 50.
7. KACAFÍRKOVÁ, Marcela. K diskuzi o snížení minimální věkové trestní odpovědnosti. *Právo a rodina*, 2001, roč. 18, č. 6, s. 7 – 9.

8. KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed). *Restorativní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 5 – 20.
9. KRATOCHVÍL, Vladimír. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 37, č. 5, s. 13 – 21.
10. KREJČIŘÍKOVÁ, Kateřina. Hranice trestní odpovědnosti mladistvých ve vybraných evropských zemích. *Státní zastupitelství*, 2008, roč. 6, č. 5, s. 36 – 45.
11. KUČERA, Pavel, PTÁČEK, Michal. Znovu ke staronové hranici trestní odpovědnosti. *Trestní právo*, 2009, roč. 13, č. 11, s. 3 – 4.
12. KÝR, Aleš. Trestání mladých pachatelů v minulosti. *Historická penologie*, 2008, č. 1, s. 1 – 27.
13. MAREŠOVÁ, Alena. Proč usilujeme o snížení hranice trestní odpovědnosti. *České vězeňství*, 1996, roč. 2, č. 5-6, s. 42-46.
14. MATIAŠKO, Maroš. K otázce věkové hranice trestní odpovědnosti. Realita a mystifikace. *Trestněprávní revue*, 2008, roč. 7, č. 7, s. 214-221.
15. MATIAŠKO, Maroš. Modely systémů soudnictva pro mládež. *Trestněprávní revue*, 2011, roč. 10, č. 8, s. 232 – 238.
16. NEZKUSIL, Jiří. K problematice základních zásad v platném trestním zákoníku. *Trestní právo*, 2013, roč. 17, č. 4, s. 13 – 17.
17. OSMANČÍK, Otakar. K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*, 2004, roč. 33, č. 1, s. 27 – 35.
18. ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1, 2 ZSM a § 12 TrZ). *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č. 10, s. 293 – 299.
19. SEJČOVÁ, Ľuboslava. Osobnostná charakteristika deliktventnej mládeže v Slovenskej republike. *Kriminalistika*, 2002, roč. 35, č. 4, s. 293 – 303.
20. SOTOLÁŘ, Alexander, AUGUSTINOVÁ, Pavla. K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestné spáchané trestně neodpovědnými mladistvými. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 7, s. 196 – 201.

21. SOTOLÁŘ, Alexander, VÁLKOVÁ, Helena. Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 7, s. 197 – 202.
22. SOTOLÁŘ, Alexander, VÁLKOVÁ, Helena. Trestní opatření v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2005, roč. 4, č. 2, s. 29 – 37.
23. SOTOLÁŘ, Alexander. Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2004, roč. 3, č. 6, s. 169 – 182.
24. SOTOLÁŘ, Alexander. Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 12, s. 341-352.
25. ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 2, s. 47 – 50.
26. ŠÁMAL, Pavel: K povaze provinění a účinné lítosti u mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 24, s. 887 – 894.
27. ŠČERBA, Filip. K německé právní úpravě sankcionování mladistvých. *Trestní právo*, 2015, roč. 19, č. 1, s. 12 – 19.
28. ULVROVÁ, Pavla. Historický exkurz aneb Dětství a dospívání v trestněprávních normách. *Právo a rodina*, 2001, roč. 18, č. 9, s. 17 – 21.
29. VÁLKOVÁ, Helena, ŠÁMAL, Pavel, SOTOLÁŘ, Alexander. *Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže*. In KARABEC, Zdeněk, (ed). Restorativní justice. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 21- 40.
30. WALACH, Adam. Trestání mladistvých v Polsku. *Státní zastupitelství*, 2010, roč. 8, č. 5, s. 7 – 22.
31. ZEZULOVÁ, Jana a kol. Relativní nepřičetnost mladistvého – vybrané problémy. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 9, č. 1-2, s. 51 – 58.

Právní předpisy

1. Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží, ve znění zákona č. 68/1935 Sb. účinném ke dni 27. 4. 1935
2. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 68/1957 Sb. účinném ke dni 30. 12. 1957

3. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů
7. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
8. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich

Judikatura

1. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 2006, sp. Zn. 3 Rodo 6/2006
2. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 , sp.zn. 5 Tm 37/2007-103
3. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp.zn. 8 Tdo 1069/2006
4. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 1964, sp. Zn. 7 Tz 69/64
5. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2001, sp. zn. 7 Tz 289/2000
6. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 20. 7. 1979, sp. zn. 6 Tz 29/79
7. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 1. 2008, sp. Zn. 7 Tdo 1368/2008

Internetové a jiné zdroje

1. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb.,o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)* [online]. [cit. 9.ledna.2015]. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=oz5f6mrqgazv6mrrhbpwi6rnga>>.
2. <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

Abstrakt

Diplomová práce je věnována problematice trestní odpovědnosti mládeže v české právní úpravě. Je rozdělena do šesti hlavních kapitol. Úvodní kapitola se zabývá stručným historickým vývojem trestní odpovědnosti mladistvých na našem území, přičemž se blíže zaměřuji na zákon z roku 1931, který představoval první samostatný zákon zabývající se trestní odpovědností mladistvých na našem území.

Druhá kapitola je věnována charakteristice zákona č. 218/2003 Sb. Třetí kapitola je stěžejní kapitolou této práce. Pojednává o trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů v České republice - de lege lata. V této kapitole jsem se rovněž zabývala názory podporujícími či odporujícími snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. Následující kapitola obsahuje důvody zániku trestní odpovědnosti, tedy účinnou lítost a promlčení. Pátá kapitola svým obsahem stručně vymezuje trestní odpovědnost mladistvých v Polsku a na Slovensku, zatímco šestá kapitola popisuje znaky a příčiny kriminality mladistvých. Závěr mé práce je věnován zhodnocení platné právní úpravy trestní odpovědnosti mladistvých v České republice s možnými návrhy de lege ferenda.

Abstract

The Diploma Thesis is dedicated to the criminal responsibility of minors in Czech legislation. My work is divided into six main chapters. Introductory chapter deals with brief historical development of criminal responsibility of young offenders in our country and in detail I describe Code from 1931 which represented first separate act of juvenile criminal responsibility in our country.

Second chapter is dedicated to characteristic of Act No. 218/2003. Third chapter is main chapter of this work and deals with criminal responsibility of young offenders in Czech republic - de lege lata. Also, in this chapter I devote arguments for and against lowering the age of criminal responsibility. The following chapter contains reasons for extinction of criminal liability, the effective regret and time – barring. The content of the fifth chapter is criminal responsibility of young offenders in Poland and Slovakia. Sixth chapter deals with signs and reasons of juvenile delinquency. The final chapter brings assessment of current legislation of criminal responsibility of young offenders in Czech republic with possible proposals de lege ferenda.

Seznam klíčových slov

Trestní odpovědnost mladistvých, mladistvý, provinění, opatření, restorativní justice, rozumová a mravní vyspělost, hranice trestní odpovědnosti, kriminalita mládeže

Keywords

Criminal responsibility of juvenile, juvenile, guilt, measure, restorative justice, mental and moral maturity, age of criminal responsibility, juvenile delinquency